

Vapenamnesti

En rättssociologisk studie av effektiviteten och rättvisans relation till ansvarsfrihet

Av Elias Sao Pedro & Jesper Anderberg

LUNDS UNIVERSITET
Rättssociologiska institutionen

Kandidatuppsats (RÅSK02)
Vårtermin 2017

Handledare: Matthias Baier

Examinator: Håkan Hydén

Abstract

This essay provides an explanation of how the legal aspects of firearm amnesties are carried out in Sweden. Furthermore how they are designed and what results they have produced. The purpose of our paper is to create an understanding of the firearm amnesties conducted in Sweden and to investigate whether there is a consensual basis for the implementation of this measure, and how this should be justified. In order to do this, we have conducted a qualitative content analysis of the laws that led to the firearm amnesties, as well as the final reports issued by rikspolisstyrelsen. With this in combination with a survey of the common attitudes towards firearms amnesties from a legal philosophy perspective, we have created an explanatory map of the legal and justice principles of firearm amnesties. Our results are presented in the analysis using a modified model of Matthias Baier's model of normativity to demonstrate the relation to the sociology of law. We found that the effectiveness of an amnesty is often based on how well the information campaign is able to inform the public. We also found interesting legal philosophical tendencies of the respondents to our survey. For example, our respondents does not consider amnesties to be effective nor justified. The majority of our respondents are negative to the implementation of amnesties despite the fact that they largely fulfil their purpose.

Nyckelord: Amnesti, effektiv, illegala vapen, rättsfilosofi, rättvisa.

Förord

Vi vill inleda med att rikta ett stort tack till vår handledare Matthias Baier, docent och prefekt vid rättssociologiska institutionen i Lund. Matthias har väglett oss med goda råd genom skrivandet av detta examensarbete i rättssociologi. Vi vill även rikta ett tack till Joakim Norenhag som tog sig tid att vägleda oss i sökandet av underlag för vapenamnestiernas återrapporering. Utöver det som nämns ovan vill vi även passa på att uttrycka vår tacksamhet till de 102 personer som tog sig tid att besvara vår enkätundersökning.

Elias Sao Pedro och Jesper Anderberg

Lund, maj 2017

Innehållsförteckning

Abstract	1
1. Inledning	1
1.1. Syfte	2
1.2. Frågeställningar	3
1.3. Disposition	3
2. Bakgrund.....	4
2.1. Lagstiftningen kring vapenbrott	4
2.2. 9 kap. 7 § “Den särskilda åtalsregeln vid frivilligt inlämnande av vapen och ammunition som innehas olagligt”.....	5
2.3. Lagen om ansvarsfrihet för brott	6
2.4. Rikspolisstyrelsens slutrapporter av vapenamnestierna	7
2.4.1. 1993	7
2.4.2. 2007	9
2.4.3. 2013	10
2.5. Erfarenhet från andra länder.....	11
2.5.1. Danmark	11
2.5.2. Finland	12
2.5.3. Norge	12
2.6. Perspektiv på rättvisa	12
3. Tidigare forskning.....	15
3.1 Kunskapsöversikt	17
4. Rättssociologisk relevans	19
5. Teoretiskt ramverk	21
5.1. Avskräckningsteorin.....	21
5.2. Habermas: mellan fakta och normer teori	21
6. Metod	23
6.1. Forskningsdesign.....	23
6.2. Material	23
6.3. Enkätutformning.....	24
6.4. Undersökningsdeltagare och urval	25
6.5. Procedur och forskningsetiska överväganden	25
6.6. Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet	26
6.7. Avgränsningar	27
7. Resultat	29
7.1. Respondenter.....	29
7.2. Redovisning av resultat	30
Item= 1	30
Item= 2	31
Item= 3	31
Item= 4	32
Item= 5	32
Item= 6	33
Item= 7	33
Item= 8	34
Item= 9	34
Item= 10	35
Item= 11	35
Item= 12	36
Item= 13	36

Item= 14	37
Item= 15	37
Item= 16	38
Item= 17	38
7.3. Bearbetning av resultat.....	39
8. Analys	42
8.1. Lagens teori	42
8.2. Lagens praktik	44
8.3. Sociala praktiken	45
8.4. Rättvisa.....	48
9. Diskussion.....	50
9.1. Varför en vapenamnesti behövs	50
9.2. Hur vapenamnestierna når sitt syfte	51
9.3. Våra respondenters åsikter kring amnestier	52
9.4. Rikspolisstyrelsen rapportering.....	52
9.5. Framtida forskning	53
10. Källförteckning.....	54
10.1. Litteratur	54
10.2. Vetenskapliga artiklar.....	55
10.3. Webbaserade källor	55
10.4. Rapporter	56
10.5. Lagar och rättskällor.....	56
11. Bilagor.....	57
11.1. Inkluderings- och exkluderingskriterier	59
11.2. Kodningsbok	59

1. Inledning

Det förs i nuläget en diskussion kring det ökade flödet av vapen i samhället. I den mediala bevakningen och den politiska debatten ges bilden av att vapenrelaterade brott har ökat med bakgrund i nya mord- och mordförsök (Lisinski, 2015).

I Sverige finns idag cirka 630 000 personer som har någon typ av vapenlicens, denna höga siffra gör att Sverige bör betraktas som vapentätt sett till sin befolkning (Thorsell 2014, s. 8). Även om vapenproblematiken i vårt samhälle ibland kan grunda sig i det faktum att vi har väldigt många legala vapen i våra svenska hem, så har dessa vapen oftast ingenting att göra med de rubriker om skjutningar som alltför ofta pryder kvällstidningarnas förstasidor (ibid).

Vapenlagen används för att sanktionera de som väljer att utan rätt behörighet inneha vapen (Justitiedepartementet 2012). I vårt land har vi likt våra grannländer försökt med olika metoder för att förebygga illegalt vapeninnehav och därigenom även förebygga de andra brott där vapnet kan användas som ett medel. En av de åtgärder som används och som vi kommer fokusera på i denna studie är vapenamnesti. Det som skiljer vapenamnestier från andra åtgärder är att de har sin bakgrund i ansvarsfrihet, det vill säga att man som vapeninnehavare är anonym och således inte riskerar att bli åtalad för olaga vapeninnehav (ibid).

I Sverige har det genomförts tre vapenamnestier, varav den första vapenamnestin ägde rum år 1993 och resulterade i 17050 inlämnade illegala enheter (Eriksson & Nordenström 1993, s. 1). Det andra ägde rum år 2007 och resulterade i 13835 inlämnade illegala enheter (Vangstad 2009, s. 3). Den tredje vapenamnestin genomfördes år 2013 och resulterade i 15132 inlämnade illegala enheter (Thorsell 2014, s. 3). Dessa resultat ansågs som lyckade och skälet till detta menar rikspolisstyrelsen (1993, 2009, 2014) var informationskampanjernas effektivitet. I propositionen (ibid) till 2013 års amnesti beskrivs det hur det vid varje given tidpunkt finns personer som illegalt innehar vapen.

I vissa fall handlar det om personer som införskaffat sig vapnet fullt medvetna om lagbrottet och dess rättsliga konsekvenser, men detta är inte alltid fallet. Många i vårt land innehar illegala vapen utan intentioner att skada någon. De har nödvändigtvis inte införskaffat sig vapnet av egen vilja utan kan till exempel ha ärvt det eller hittat det i sin fastighet där den tidigare ägaren antingen flyttat eller gått bort. Dessa personer vill ofta göra sig av med vapnet men tar

inte kontakt med polisen av rädsla för att bli dömda för vapenbrott (Justitiedepartementet 2012). För att åtgärda denna problematik utformades år 2000 vapenlagens 9 kap. 7 § som innebär en begränsad åtalsplikt för inlämnande av illegala vapen. Av olika anledningar misslyckas dock denna lag med sitt syfte att samla in illegala vapen och ammunition. Det ligger i samhällets intresse att minska antalet vapen, särskilt de som innehas utan tillstånd. Dessa vapen förvaras ofta på ett sätt som inte uppfyller de krav på vapenskåp och förvaring som innehavet av ett legalt vapen förutsätter. Detta gör att illegala vapen löper större risk att bli stulna eller inblandade i olyckor (Thorsell 2014, s. 10).

Ett sätt att minska vapen i samhället och på det sättet förebygga brott är enligt regeringen att genomföra en vapenamnesti (Justitiedepartementet 2012). Amnestier ger upphov till en problematik eftersom staten har en legal, moralisk och politisk plikt att åtala människor vid lagöverträdelse (Olsen et. Al, 2012, s. 341-345). Vi har därför valt att undersöka vapenamnestier i termer av effektivitet och rättvisa. Vi kommer att göra en kvalitativ innehållsanalys av lagarna kring vapenbrott och vapenamnestier för att skapa en förståelse för det rättsliga landskapet. Utifrån den kunskap denna analys ger oss kommer vi med hjälp av rikspolisstyrelsens slutrapporter att analysera hur implementeringen av vapenamnestilagen sett ut och om något problem uppkommit i samband med implementeringen av denna. Vi kommer sedan med hjälp av en kvalitativ innehållsanalys av rikspolisstyrelsens rapporter att beskriva vilka resultat amnestierna gett upphov till i praktiken. Slutligen presenteras en enkätundersökning med syfte att undersöka allmänhetens åsikter och normativa ställningstagande i relation till amnestier. Syftet med vår forskningsdesign är att beskriva vilka funktioner vapenamnestierna har, samtidigt som vi vill undersöka allmänhetens inställning till dessa. Vi hoppas vårt arbete kan ligga till grund för vidare forskning inom området då förslag om en ny vapenamnesti för år 2018 har presenterats.

1.1. Syfte

Det övergripande syftet är att skapa en överblick av vapenamnestiernas funktion ur ett rättviseperspektiv. Vapenamnestiernas funktion undersöks med hjälp av en modifierad version av Matthias Baier rättssociologiska normmodell. Modellen reflekterar över relationen mellan lagens teori och lagens praktik samt hur dessa korrelerar med den sociala praktiken och de sociala normerna. För att undersöka respondenternas rättsliga ståndpunkter kring vapenamnestier har vi valt att genomföra en enkätundersökning. Vi hoppas att denna studie leder till en ökad

förståelse av vapenamnestier och dess funktioner, samt att den kan användas som forskningsgrund till kommande amnestier. För att uppfylla studiens syfte har vi formulerat fyra frågeställningar enligt följande;

1.2. Frågeställningar

- Hur har de tidigare vapenamnestiernas rättsliga aspekter utformats?
- Hur har den praktiska implementeringen av vapenamnestiernas bakomliggande lagar verkställts?
- Vilket resultat har vapenamnestierna genererat?
- Hur ser allmänheten på vapenamnestier i termer av rättvisa?

1.3. Disposition

Studien är indelat i elva huvudsakliga kapitel. Det första kapitlet utgörs av en inledning som syftar till att väcka intresset och rama in problemområdet. Efter det presenteras studiens syfte och frågeställningar. Det andra kapitlet består av bakgrund till området i form av lagstiftning, rapporter av svenska samt nordiska vapenamnestier och slutligen perspektiv på rättvisa. Tredje, fjärde och femte kapitlet består av tidigare forskning, vår rättssociologiska relevans och studiens teoretiska ramverk. Under kapitel sex presenteras studiens metodologiska tillvägagångssätt följt av presentation samt bearbetning av resultat under kapitel sju. Kapitel åtta och nio består av analys respektive diskussion. Slutligen tar kapitel tio och elva upp studiens källförteckning och bilagor.

2. Bakgrund

I Sverige krävs det enligt vapenlagens 2 kap. 1 § tillstånd för att inneha skjutvapen eller ammunition (Polisen 2016). Även andra föremål som exempelvis tårgasanordningar samt vapendelar jämföras i lagen med skjutvapen och regleras således också av denna lag. För att få hantera vapen i Sverige krävs olika licenser beroende på vad man har för ändamål med innehavet. Till exempel skiljer sig licenser för jakt och målskytte åt (ibid). Om man uppsåtligen innehar ett licenspliktigt vapen utan att ha licens riskerar man att dömas för olaga vapeninnehav, enligt vapenlagen 9 kap. 1-2 §. Brottet har idag fyra olika svårighetsgrader och straffskalan varierar från böter till sex års fängelse (ibid).

2.1. Lagstiftningen kring vapenbrott

Syftet med detta avsnitt är att ge en bakgrund till regleringen av vapen i Sverige samt hur denna reglering rättfärdigas. Detta avsnitt kommer således syfta till att ge läsaren en större förståelse.

Bestämmelserna kring vapen i Sverige idag är uppdelade i vapenlagen och vapenförordningen. Vapenlagen beskriver vad som betraktas som ett vapen, ammunition samt vilka sanktioner som är aktuella vid olika lagöverträdelser, medan vapenförordningen beskriver vad som krävs för att få licens för olika vapen (Landgren & Åberg, 2013 s. 15). Kontroll av skjutvapen har funnits i Sverige sedan slutet av första världskriget. Syftet med kontrollen uppges vara att motverka missbruk av vapen, förebygga olyckor vid hantering av vapen samt att förhindra att vapen brukas i illegala verksamheter. Samtidigt som kontrollen av vapen är viktig måste den utformas på ett sätt som gör att det legitima brukandet och innehavet av vapen inte försvåras. Den vapenlag vi har idag är ett resultat av en avvägning mellan dessa två intressen (ibid).

Sveriges nuvarande lagstiftning har sin grund i vapenkungörelsen som trädde i kraft år 1934 (Landberg & Åberg, 2013, s. 15). Denna lag ersattes av vapenförordningen 1949 som därefter ersattes av vapenlagen 1973. Den vapenlag vi har idag fick dock sin nuvarande form först 1996 då en förändring gjordes som innebar en omformulering samt en kapitelindelning. Samtidigt kompletterades vapenlagen med en ny vapenförordning (ibid). Bakgrunden till förändringen av vapenlagen 1996 var regeringens proposition 1995/96:52. I denna lades förslag fram

om en ny omarbetad vapenlag som dock i stora drag skulle efterlikna den dåvarande vapenlagen. Propositionen grundar sig i sin tur i Sveriges inträde i EU 1995, vilket innebar att vissa förändringar behövde genomföras för att svensk rätt skulle uppfylla de krav som EG-direktivet ställer på kontroll av förvärv och innehav av vapen (Landgren & Åberg, 2013 s.15-16). Bland annat förändrades den svenska lagstiftningen gällande innehav av ammunition och reglerna kring införsel av vapen och ammunition till Sverige. Vidare gjordes även ändringar i processrättsliga förhållanden såsom vilka instanser som skulle ta upp överklagande med mera. Resultatet av omformuleringen av lagen gav alltså upphov till vår nuvarande vapenlag, bortsett från några ytterligare ändringar som genomförts sedan dess som en del i rättens dynamiska natur (Landgren & Åberg, 2013, s. 16-17).

2.2. 9 kap. 7 § “Den särskilda åtalsregeln vid frivilligt inlämnande av vapen och ammunition som innehas olagligt”.

Lagen har sin bakgrund i propositionen 1999/2000:27 där ett förslag om en permanent vapenamnesti i Sverige presenterades. Förslaget gick på remiss till bland annat justitieombudsmannen, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen, brottsförebyggande rådet med flera (Se Landgren & Åberg, vapenlagen en kommentar 16 april, 2017, Zeteo, kommentar till 9 kap. 7 §). Flera av de som gjorde bedömningen att en permanent vapenamnesti inte var att föredra menade på att en permanent vapenamnesti kan motverka sitt eget syfte, då det inte föreligger någon brådska att lämna in vapnet. Samtidigt anfördes rent principiella invändningar mot denna idé, flertalet av remissinstanserna kunde dock tänka sig en ny tidsbegränsad amnesti (ibid). Regeringen delade utredningens uppfattning om att en permanent vapenamnesti inte var aktuell. I propositionen beskrivs det även hur det visat sig att en del personer avstått från att lämna in vapen de exempelvis hittat på vinden till polisen, då de varit rädda för att bli åtalade för olaga vapeninnehav (ibid). Ett förslag om att begränsa den allmänna åtalsplikten för dessa brott lades i denna proposition. Regeringen ansåg att åtal för olovligt innehav av skjutvapen som uppdragas genom att vapnet frivilligt lämnats till polisen, endast borde få väckas om det är motiverat ur allmän synpunkt. Detta förslag blev verklighet den förste juni år 2000 då det infördes i vapenlagen (ibid).

I vapenlagen 9 kap. 7 § kan man läsa “Om någon frivilligt lämnar in skjutvapen eller ammunition till Polismyndigheten, får åtal mot honom eller henne för olovligt innehav av vapnet eller ammunitionen väckas av åklagaren endast om det är motiverat ur allmän synpunkt.” När det skulle vara motiverat ur allmän synpunkt att väcka åtal är inte något som beskrivs i lagen. Den enda förklaring av när det är motiverat ur allmän synpunkt beskrivs av Ulf Berg i en kommentar till lagen. Där man kan läsa följande;

”Det skall alltjämt vara möjligt att väcka åtal för vapenbrott när detta är påkallat från allmän synpunkt. Det kan vara fallet, om innehavaren beslutar sig för att lämna in vapnet till polisen först i och med att han riskerar att upptäckas och inlämnandet alltså inte är frivilligt i egentlig mening. Bestämmelsen avser enbart brott mot vapenlagen. Den är alltså inte tillämplig i fråga om andra brott där olaga vapeninnehav kan ingå som ett moment, exempelvis förberedelse till rån eller häleri med avseende på vapnet.”

(Se Berg, vapenlagen 2 maj 2017, Karnov, kommentaren till 9 kap. 7 §)

Denna kommentar ger en förståelse för hur lagen kan komma att användas. Dock är lagen fortfarande till stor del upp till en subjektiv tolkning av det individuella fallet.

2.3. Lagen om ansvarsfrihet för brott

Ordet amnesti kommer från grekiskans “amnestia” och betyder glömska. Glömska syftar i detta avseende till den ansvarsfrihet som är kärnan i alla åtgärder som benämns amnesti. I propositionen 2012/13:38 definieras begreppet vapenamnesti som ansvarsfrihet för brott mot vapenlagen bestående av olovligt innehav av ett tillståndspliktigt vapen eller tillståndspliktig ammunition (Justitiedepartementet 2012).

Inför 1993 års vapenamnesti lades det fram ett lagförslag av regeringen som sedan trädde i kraft och blev lagen (1993:206) om ansvarsfrihet vid olaga vapeninnehav. Lagen bestod av fyra paragrafer som innefattade olika punkter. Inledningsvis lyfte lagen det faktum att man vid ett frivilligt inlämnande av oberättigad ammunition eller ett skjutvapen inte dömdes till ansvar för brott enligt (1973:1176). Vapenlagens 2 § förmedlade att personen som lämnade in vapnet inte behövde uppge sin identitet och var således anonym. 3 § förtydligade att de föremål som inte hade en berättigad ägare skulle således tillfalla staten. De föremål som hade en berättigad ägare tillföll också staten om inte ägaren gjorde anspråk på vapnet. Slutligen lyfte 4

§ fram att all egendom som inte behövdes för militärt eller musealt eller annat snarlikt ändamål skulle förstöras (SFS 1993:206).

Grunden till 2007 års vapenamnesti utgick från lagen (2007:11) om ansvarsfrihet vid vissa brott. Denna lag var i princip identiskt med lagen från 1993. Det fanns en skillnad från den tidigare lagen. Denna skillnad var att vid 4 § kunde vissa föremål som tillfallit staten skickas till Statens kriminaltekniska laboratoriums verksamhet (SKL) för ytterligare granskning (SFS 2007:11).

Grunden till 2013 års vapenamnesti utgick från lagen (2013:25) om ansvarsfrihet vid vissa vapenbrott. Denna lag var även den utformad i princip som den föregående lagen. Den enda markanta skillnaden var ett tillägg till 1 §. Ett till stycke lades till som belyste att 2013 års amnesti även omfattade sådana föremål som angavs i 1 kap. 3 § i vapenlagen, exempelvis föremål som armborst, tårgas och obrukbara vapen som i brukbart skick skulle räknas som skjutvapen. En femte paragraf lades till under betänkandet till denna lag. Denna paragraf beskrev att regeringen bestämde om det är dem själva eller av dem utsatt myndighet som konstruerade och meddelade föreskrifter om de inlämnade skjutvapen- och ammunitions hanteringen (SFS 2013:25).

2.4. Rikspolisstyrelsens slutrapporter av vapenamnestierna

Empirin som vi redogör för nedan är rikspolisstyrelsens utvärdering/slutrapportering av 1993-, 2007- samt 2013 års vapenamnestier.

2.4.1. 1993

Den första amnesti som genomfördes i Sverige hade sin grund i lagen om ansvarsfrihet vid olaga vapeninnehav (SFS 1993:206). I denna lag beskrevs det hur den som frivilligt lämnade in ett illegalt vapen till polisen inom tiden för amnestin skulle erhålla ansvarsfrihet för denna lagöverträdelse, samt att den som lämnade vapnet inte behövde uppge sin identitet (ibid). Vid 1993 års vapenamnestis slut samlade rikspolisstyrelsen (Eriksson & Nordenström 1993, s. 1) in uppgifter från samtliga polismyndigheter. Informationen de samlade in bestod av antalet vapen, vilken typ av vapen, mängden ammunition som inlämnats samt beräknad arbetstid för amnestin.

Resultatet av Sveriges första vapenamnesti var i likhet med Danmarks första en succé, och totalt samlades 17050 vapen in (Eriksson & Nordenström 1993, s. 1). De vapen som samlades in var i majoritet gevär med 10224 inlämnade enheter följt av enhandsvapen med totalt 6698 inlämnade enheter. Det lämnades även in 54 helautomatiska vapen, 74 luft-, fjäder och harpunvapen samt 603 tillståndspliktiga vapendelar. Utöver dessa vapen lämnades även en stor mängd ammunition, närmare bestämt 15603 kg (ibid).

I rikspolisstyrelsens (Eriksson & Nordenström 1993, s. 2) rapport beskrevs det hur de inlämnade vapnen varierade allt ifrån avsågade hagelgevär till en luftvärnskanon. Rapporten beskrev även hur många människor som uttryckt sin uppskattning av att de utan repressalier kunde lämna in sitt vapen som de tidigare inte kunnat på grund av just rädslan för brottsutredning. Flest vapen lämnades till polismyndigheten i Stockholm med hela 1300 inlämnade vapen (a.a., 1993, s. 1). På andra plats för antalet inlämnade vapen kom polismyndigheten i Östersund med 650 inlämnade vapen och minst vapen lämnades in i Gällivare där endast 24 vapen mottogs av polisen (a.a., 1993, s. 2). Kostnaderna för denna amnesti uppgick till ungefär 13 års arbetskrafter eller ungefär fem miljoner kronor samt ungefär två miljoner kronor för de informationsinsatser som riktade sig till såväl lokal- som rikspress, tv och lokalradion. Totalt uppgick kostnaderna för amnestin till sju miljoner kronor och utslaget på de cirka 17000 enheter som samlats in blev kostnaden för vart enskilt vapen ungefär 400 kronor. Pengar som rikspolisstyrelsen ansåg vara väl spenderade (a.a., 1993, s. 3).

I rapporten reflekterade rikspolisstyrelsen (Eriksson & Nordenström 1993, s. 3) över det faktum att de flesta av de inlämnade vapnen lämnades under slutskedet av amnestin. Amnestin som sträckte sig från juli till siste september hade under juli månad endast lyckats samla in 1700 enheter och så sent som i mitten av september hade endast 4500 enheter överlämnats. Under amnestins sista två veckor lämnades alltså cirka 12500 av de totalt 17050 enheterna in. I rapporten beskrevs det därför hur amnestins längd varit av mindre intresse så länge informationskampanjen fungerat på ett tillfredsställande sätt. Slutligen framgick det att två polismän skadades av en explosiv vara vid inlämnandet (ibid).

2.4.2. 2007

År 2007 genomfördes den andra vapenamnestin i Sveriges historia. Denna amnesti fann sitt lagstöd i lagen om ansvarsfrihet vid vissa vapenbrott och dess tillämpning (SFS 2007:11). Syftet med denna amnesti var enligt rikspolisstyrelsen att samla in så många illegala vapen som möjligt och därigenom minska antalet brott där skjutvapen kunde komma att användas. I denna utvärdering beskrevs det utförligt om hur informationskampanjen kring denna amnesti gått till. Informationen spreds via pressmeddelande, polisens hemsida, köpt reklamtid i Sveriges television samt genom flera intervjuer i radio och tv (Vangstad 2009, s. 2-3). I informationen framgick det tydligt att amnestin endast omfattade vapen och ammunition som krävde tillstånd enligt vapenlagen. Trots detta lämnades det in en stor mängd explosiva varor, exempelvis granater och dynamit vilket resulterade i att några polisstationer fick utrymmas (ibid). Polismyndigheterna förberedde sig inför denna amnesti genom att utbilda sin personal, främst receptionspersonal och vapenhandläggare utbildades i säker vapenhantering. Några problem med att implementera lagen om ansvarsfrihet vid vissa vapenbrott uppkom inte och detta beskrevs av polisen bero på det faktum att man tydligt uttalade att samtliga vapen som lämnades in skulle tillfalla staten om inte någon ägare hittades (ibid). Resultatet av denna vapenamnesti var lyckad. 13535 illegala vapen/vapendelar lämnades in till polismyndigheterna och denna gång genomförde statens kriminaltekniska laboratorium en mer genomgående analys av de inlämnade vapnen (ibid).

De vapen som var mynningsladdade bedömdes vara mindre användbara vid brott och placerades därför i en kategori för sig själva. Merparten av de mynningsladdade vapnen var även tillverkade före 1890 och är därför undantagna från vapenlagens bestämmelser (Vangstad 2009, s. 3-4). Alla vapen som laddades med patroner blev testade för att bedöma om de var i skjutbart skick. Gevären delades upp i tre kategorier vid denna amnesti. Indelningen var kulgevär (3694 inlämnade enheter, 86 procent i skjutbart skick), hagelgevär (2845 inlämnade enheter, 97 procent i skjutbart skick) och kombinationsgevär (70 inlämnade enheter, 94 procent i skjutbart skick) (Vangstad 2009, s. 4). Det som i rikspolisstyrelsens rapport från 1993 benämndes som enhandsvapen har även delats upp i tre kategorier, pistoler (1775 inlämnade enheter, 96 procent i skjutbart skick), revolver (2010 inlämnade enheter, 96 procent i skjutbart skick) samt kulsprutepistoler (29 inlämnade enheter, 79 procent i skjutbart skick). År 2007 lämnades även tre automatkarbiner in och dessa var samtliga i skjutbart skick. Försättningsvis lämnades 828 delar till skjutvapen samt 308 enheter som enligt vapenlagen bedömdes som vapen, exempelvis tårgas och elpistoler (Eriksson & Nordenström 1993, Vangstad 2009).

Informationskampanjen kring denna amnesti ansågs varit väldigt effektiv då polisen under amnestiperioden mottog 10242 legala vapen där inlämnaren hade licens för vapnet (Vangstad 2009, s. 6). Denna siffra kan jämföras med samma period år 2006 då 5694 vapen lämnades in för skrotning hos polisen. Några polismyndigheter tog år 2007 emot ett större antal legala vapen för skrotning enligt vapenlagen, än vapen som lämnats in med stöd av vapenamnestilagen (ibid).

2.4.3. 2013

Den senaste vapenamnestin i Sverige genomfördes år 2013. Mellan 1993 och 2007 var det 14 år och från 2007 till 2013 endast sex år. Detta faktum gjorde att resultaten av 2013 års amnesti befarades ge ett sämre resultat än 2007 års amnesti. Detta visade sig dock vara felaktigt då även 2013 års amnesti gav bra resultat. Totalt lämnades det in 15132 vapen och vapendelar samt 36 ton ammunition till polismyndigheterna (Thorsell 2014, s. 3). Informationskampanjen kring denna amnesti koncentrerades till tre olika tidpunkter. Insatsen för att få ut informationen inleddes två veckor innan amnestiperiodens inledning och intensifierades vid början av amnestiperioden (a.a., 2014, s. 3-4). I mitten av amnestin genomfördes ännu en kampanj med bland annat annonser i tidningen med syfte att ytterligare öka allmänhetens medvetande. Slutligen genomfördes ytterligare en insats tre veckor innan sista inlämningsdagen (ibid). Informationsinsatserna bestod av annonser i tidningar, affischer, riktade utskick, pressmeddelande och information på polisens hemsida samt sociala medier. Under perioden för amnestin gjordes även kontinuerliga sammanställningar av antalet inkomna vapen. De enskilda polismyndigheterna rapporterade antalet inkomna vapen var fjortonde dag. Detta beskrevs ha bidragit till att hålla frågan aktuell hos allmänheten (ibid).

Amnestin resulterade som tidigare nämnts i 15132 insamlade vapen/vapendelar. Kategoriseringen av de insamlade vapnen/vapendelarna skiljer sig ifrån både 1993 och 2007 års utvärderingar (Thorsell 2014, s. 5). I denna rapport presenterades det hur över 4000 enhandsvapen lämnades in. Detta utgör nästan 30 procent av det totala antalet inlämnade vapen. Detta ansågs anmärkningsvärt eftersom andelen legala enhandsvapen vid denna tidpunkt endast utgjorde sex procent av de ungefär två miljoner legala vapen i Sverige (ibid). De inlämnade enhandsvapen fördelade sig på 2157 pistoler och 2200 revolverar och av dessa var mer än 95 procent i funktionellt skick. Gevär har i denna rapport kategoriserats som antingen hagelgevär (3372 insamlade enheter) eller kulgevär (4474 insamlade enheter). Utöver detta lämnades 38

automatvapen varav 36 var fungerande (ibid). De vapen som inte passade i någon av de ovan nämnda kategorierna benämndes i rapporten som övrigt. Bland de ovanligare inlämningarna fanns 209 gaspistoler, 27 harpunvapen, 26 armborst, 16 pennpistoler, 14 elchockvapen samt åtta skjutkäppar. Rikspolisstyrelsen sammanställde var i landet mest vapen inlämnats. Det visade sig att flest vapen lämnades in till polismyndigheten i Stockholm med sammanlagt 2140 inlämnade vapen, följt av västra Götaland med 1635 inlämnade vapen och på tredjeplats polismyndigheten i Skåne med 1589 mottagna vapen (a.a., 2014, s. 8). I rapporten görs även en jämförelse med antalet inlämnade illegala vapen och antalet legala vapenägare. Detta visade att polismyndigheten i Norrbotten endast fått in 363 illegala vapen, vilket i relation till över 40000 legala vapeninnehavare utgör 0,9 procent. Högst inlämning i relation till antalet legala vapeninnehavare uppnåddes i Västmanland där 616 illegala vapen inlämnades och utgjorde 4,4 procent av de legala innehavarna. Genomsnittet för hela landet beräknat på 15000 inlämnade vapen och knappt 630000 legala vapeninnehavare gav ett medelvärde på 2,4 procent (ibid).

2.5. Erfarenhet från andra länder

Detta avsnitt ur bakgrunden lyfter fram hur våra nordiska grannländers vapenamnestier utformats. Detta avsnitt kommer således inte till fullo att besvara frågeställning ett, eftersom vi avgränsat oss till Sverige. Å andra sidan anser vi detta avsnitt relevant för analys och diskussion.

2.5.1. Danmark

Danmark var det nordiska land som först använde sig av vapenamnesti som en metod för att minska antalet illegala vapen. Åtgärden benämndes i Danmark för "frit lejde-aktionen" och genomfördes för första gången år 1970 vilket resulterade i 12000 inlämnade vapen (Justitiedepartementet 2012, s. 9). Danmark genomförde senare nya vapenamnestier år 1986 (cirka 10000 inlämnade vapen), år 1995 (cirka 1000 inlämnade vapen), år 1997 (cirka 4500 inlämnade vapen), år 2003 (cirka 4700 inlämnade vapen) samt år 2009 då 8500 vapen överlämnades till de danska myndigheterna. Den misslyckade amnestin år 1995 ansågs bero på att för lite tid passerat sedan den sista amnestin samt att informationskampanjen kring denna amnesti var bristfällig. Trots de stora mängder inlämnade vapen gjorde de danska myndigheterna bedömningen att ytterst få av dessa kom från några kriminella kretsar (ibid).

2.5.2. Finland

Finland hade till skillnad från de andra nordiska länderna inklusive Sverige valt att ta en annan väg. Finland införde år 2004 en permanent vapenamnesti. Amnestin omfattade skjutvapen, vapendelar, patroner, särskilt farliga projektiler samt sprängämnen (Justitiedepartementet 2012, s. 10). Den amnesti som tillämpades i Finland gav även ägaren för de illegala vapnet möjlighet att söka licens för vapnet. Möjligheten gavs att försätta vapnet i vad som benämndes för varaktigt obrukbart skick och därigenom tillåtelse att behålla vapnet (ibid). Det var även tillåtet att överlåta vapnet till någon som hade licens och därför lagligt kunde inneha vapnet. Om dessa alternativ inte var aktuella sålde polisen vapnet för ägarens räkning på offentlig auktion, om inte någon köpare hittades tillföll vapnet finska staten (ibid). År 2004 då Finland införde denna permanenta amnesti lämnades cirka 8600 vapen, år 2005 cirka 4000, 2006 cirka 3000, 2007 cirka 3400, 2008 cirka 1600, 2009 cirka 4000 samt 5700 år 2010. Utöver detta lämnades även en stor mängd vapendelar, ammunition samt sprängämnen in (Justitiedepartementet 2012, s. 10).

2.5.3. Norge

Norge var de tredje av de nordiska länderna som valde att använda sig av vapenamnesti i syfte att förebygga vapenbrottsligheten. Norge valde i september 2003 att inleda sin vapenamnesti som varade ända till augusti år 2004. Den årslånga amnestin gav ett gott resultat, norska polisen tog emot 35700 vapen (Justitiedepartementet 2012, s. 9).

År 2008 valde norska staten att genomföra ännu en vapenamnesti, denna gång varade inte amnestin i ett år utan istället från maj-september. Norska polisen tog år 2008 emot cirka 7000 vapen och 5000 av dessa vapen mottogs den sista månaden. När amnestin avslutades införde norska staten en skärpt praxis för registrering av oregistrerade vapen och huvudregeln blev att dessa skulle skrotas (Justitiedepartementet 2012, s. 9).

2.6. Perspektiv på rättvisa

I en rättssociologisk mening är det viktigt att försöka ge en bakgrund till den svenska rättens reglering av vapen utifrån ett rättviseperspektiv. Varför det är viktigt att förklara hur en rättslig reglering alltid behöver förhålla sig till det som anses rättvist beskrivs enligt oss bäst av Christian Dahlman. Dahlman menar följande:

”Det som rätten och rättvisan har gemensamt är att de föreskriver hur saker skall vara. Det handlar om normer som säger vad man får och inte får göra. Man skulle kunna säga att rätten och rättvisan har de gemensamt att de inte lämnar folk ifred. De tränger sig på och säger hur man skall bete sig. Detta medför att deras föreskrifter hamnar i en situation där de behöver rättfärdigas.”

(Dahlman, 2007, s. 7)

Precis som Dahlman beskriver ovan måste vapenregleringen rättfärdigas på ett sätt som samhället i sig anser vara rättvist. Problematiken ligger dock i vad man i ett visst samhälle anser vara rättvist. Regleringen av vapen kan skilja sig stort mellan rättsordningar, till exempel är Sveriges vapenlagar väldigt olika de lagar som tillämpas i USA. I den amerikanska konstitutionens andra punkt beskrivs det hur alla amerikaner har rätten att bära vapen. Oavsett om denna rättighet är fullt tillämpad i praktiken i landets olika stater visar den en stor kontrast mot den svenska rätten (Chemerinsky 2006).

Den stora skillnaden mellan de två rättsordningarna förhindrar dock inte att båda anser sig vara rättvisa. Vad är det egentligen våra rättsordningar gör anspråk på när de utger sig själva för att vara rättvisa? Enligt Dahlman handlar rättvisa om fördelning av nytta och i begreppet rättvisa finns två aspekter, dels formell och dels materiell rättvisa. Den formella rättvisan beskrivs som kärnan i rättvisabegreppet och den innebär att lika fall ska behandlas lika, samt att allas nytta skall värderas lika (Dahlman, 2007, s.7-14). Den del av rättvisan som kan skilja sig mellan individer och rättsstater kallas materiell rättvisa (ibid).

Följande kommer en kort introduktion ges till de två uppfattningar om materiell rättvisa som vi anser kan användas för att förklara hur begreppet rättvisa inte är universellt utan kontextuellt. Således ger vi en förståelse för hur olika rättsordningar och individer handlar utifrån sin uppfattning av materiell rättvisa.

Den första uppfattningen är utilitarism. Inom utilitarismen finns det olika sätt att värdera nytta. Detta kritiserar utilitarismens motståndare som menar att interpersonella nyttojämförelser inte går att utföra praktiskt (Dahlman, 2007, 41). Den definition som vi valt att använda oss av kommer från Jeremy Bentham, som menar att den etiska grundpelaren inom utilitarism är antagandet om att alltid handla på det sätt som leder till “största möjliga nytta för största möjliga antal”(Dahlman, 2007, 34). Liberalismen som också har många olika varianter har

som gemensam etisk ståndpunkt att den enskilde individens frihet att bestämma över sig själv och utforma sitt liv har ett etiskt egenvärde. Det är just här liberalismen och utilitarismen skiljer sig oavsett inriktning inom de två modellerna för rättvisa. Utilitarister anser också att människor ska vara fria och kunna forma sina liv men de gör det på andra grunder. För en liberalist har den individuella friheten ett etiskt egenvärde medan friheten för utilitaristen endast har ett instrumentellt värde (Dahlman 2007, s. 49). En tredje rättviseperspektiv är dygdetiken. Dygdetiken bygger på en uppfattning av rättvisa där människor behandlas efter förtjänst. Inom juridiken kan man se hur vissa legala områden motiveras med hjälp av just tankar om förtjänst. Till exempel kan en individ genom immaterialrätten erhålla ett rättsligt skydd för det den skapar. Detta motiveras av att individen förtjänar detta eftersom att det är en dygd att vara flitig och arbetsam. Dygdetiken har en lång historia inom moralfilosofin och en beskrivning av de mänskliga dygderna kan finnas så långt tillbaka i tiden som hos den grekiske filosofen Aristoteles. De mänskliga dygderna beskrivs av Aristoteles som ärlighet, ödmjukhet, givmildhet, lojalitet, måttfullhet, självbehärskning och tålamod (Dahlman, 2007, s. 43-48). Skillnaden mellan utilitarismen och en etik som bygger på förtjänst är att den förstnämnda ser till framtiden medan den andra ser till det förflutna. Enligt förtjänstetiken bör man se till hur en situation uppkommit för att kunna bedöma vad som ska anses rättvist medan utilitarismen vill behandla situationer utifrån vilka konsekvenser ett visst handlande kommer att få (Dahlman, 2007, s. 44).

Vi valde att ge en inledning till dessa olika rättviseperspektiv med syfte att påvisa hur olika perspektiv på rättvisa formar lagstiftning och individers åsikter världen runt. I just vapenrelaterade frågor hoppas vi nu gett en insikt i hur en liberalist kan argumentera för att det är den enskildes rätt att bära vapen med hänvisning till den enskildes frihet. Samtidigt som en utilitarist kan anse att det skapar störst sammanlagd nytta om ingen i samhället bär vapen (Dahlman, 2007, s. 49 ff.). En person som har en dygdetisk rättviseperspektiv kan ha svårt att acceptera att någon vid en vapenamnesti får möjlighet att lämna in sitt illegala vapen och på det sättet undgå straffpåföljd, då detta inte alltid är vad denne förtjänat. Viktigt att påpeka är att liberalister långt ifrån alltid förespråkar allas rätt att bära vapen samtidigt som en utilitarist kan anse att ett samhälle blir tryggare om alla bär vapen, och att man därigenom skapar mest nytta (ibid). En dygdetiker behöver inte anse att man förtjänar straff endast på grund av ett vapeninnehav då vapeninnehavet kan ha sin grund i arv eller liknande. Det är således inte åsikten som vi vill påvisa utan den subjektiva tankeprocessen som leder fram till åsikten.

3. Tidigare forskning

Forskningen som presenteras i den inledande delen av kapitel är skriven av Adèle Kirsten (2005) som behandlar vapenamnestin som genomfördes 2005 i Sydafrika.

Kirsten (2005) forskning baserade sig på Sydafrikas vapenamnesti som genomfördes år 2005 och varade i tre månader. Vapenamnestins primära syfte i Sydafrika var att minska antalet illegala skjutvapen och ammunition som cirkulerade i Sydafrika som enligt Kirsten (2005) uppgick till cirka 3,5 miljoner illegala vapen bland det civila folket. Det sekundära syftet var att informera Sydafrikas medborgare om möjligheten att lämna in vapen som inte används till något ändamål (a.a., 2005, s. 27). Precis som i Sverige var inlämningen av illegala skjutvapen helt anonym och utan straffrättslig påföljd (a.a., 2005, s. 25). År 1994 genomfördes en vapenamnesti som gav väldigt få resultat. Detta menar Kirsten (2005, s. 26) grundade sig i att Sydafrika nyligen blivit ett demokratiskt styrt land, men även att befolkningen hade en bristande tillit till polisen.

Lagen som låg till grund för Sydafrikas vapenamnesti fanns under kapitel 138 "New firearms Control Act, Nr. 60 av 2000" i den sydafrikanska lagstiftningen (Kirsten, 2005, s. 27). Amnestin i sig var menad som ett komplement till genomförandet av den nya lagen och syftade till som ovan nämnts, att ge medborgarna en möjlighet att lämna in vapen som kommit att bli illegala genom den nya lagstiftningen (ibid). Regeringens strategiska tillvägagångssätt handlade i stort sett om en kommunikativ effektivitet. Prioritet låg vid att få stöd från det sydafrikanska folket. Detta förverkligades genom ett intensivt och nära arbete med den civila befolkningen. Den andra prioriteten var att få fram en så pass effektiv medial strategi som möjligt (ibid). Den mediala strategin resulterade i en större publik förståelse för deras nya lagstiftning med extra fokus på lagstiftningens nyanserade delar. Informationen nådde ut till befolkningen via affischer, tv-reklam et cetera. Informationen innefattade hur man som medborgare gick tillväga för att lämna in illegala vapen (a.a., 2005, s. 28).

Vapen som lämnades in vid denna amnesti delades in i tre kategorier. Illegala skjutvapen, frivilligt inlämnade skjutvapen samt konfiskerade skjutvapen. Totalt samlades 59301 vapen och vapendelar in (Kirsten, 2005, s. 28). Den största kategorin var de som frivilligt lämnade in vapen som de haft licens för med 28 409 inlämnade enheter, följt av illegala vapen med 21824

inlämnade enheter. Även 9068 vapen och vapendelar konfiskerades under perioden (ibid). Något som ansågs överraskande i denna amnesti var den stora mängden ammunition som lämnades in. Totalt uppgick den insamlade ammunitionen till över en miljon patroner. De flesta vapen som samlades in var enhandsvapen, följt av gevär och hagelbössor (ibid). Även det faktum att man såg en kraftig höjning av antalet inlämnade vapen under amnestins tio sista dagar ansågs överraskande(a.a., 2005, s. 30).

2005 års vapenamnesti beskrevs ha haft en betydande effekt på många nivåer. Den beskrevs ha tagit bort tusentals skjutvapen från omloppet samtidigt som den samhälleliga medvetenheten både avseende vapenproblematiken i stort och även medvetenheten kring FCA, det vill säga Firearm Control Act ökade (Kirsten, 2005, s. 30).

Vidare kommer amnestiers funktion vid krigsbrott presenteras. Varför vi valt att ta med detta är då amnestier med sin ansvarsfrihet alltid ger upphov till en problematik ur rättvisesynpunkt. Forskningen som presenteras är skriven av Kim & Sikknikk (2010), Olsen et. Al (2012), Cobban (2007) och Mallinder (2007).

Litteraturen antydde att amnestier inte alltid leder till att människor följer lagen. Det kan istället leda till fortsatt kriminalitet i utvecklingsländer som inte anammat en demokratisk regering. Kim och Sikknikk (Kim & Sikknikk, 2010, s. 944) menade att när stater utesluter amnestier som åtgärder inför en rådande konflikthantering, kan detta ge upphov till fortsatt konflikt. Detta då förbrytarna inte kommer skriva under en fredsöverenskommelse om de kan komma att straffas i framtiden för tidigare begångna brott.

Olsen et. al (Olsen et. al, 2012, s. 341-345) diskuterade till skillnad från Kim och Sikknikks fredsamnesti, amnestier utifrån ett rättviseperspektiv. De såg amnestier vid brott mot mänskliga rättigheter som ett felaktigt verktyg till rättvisa. Deras argument grundar sig i att staten har en legal, moraliskt och politisk plikt att åtala människor som bryter mot de mänskliga rättigheterna och således tar offrets ställning i beaktning. Enligt Olsen et. al (ibid) kan amnestier resultera i en ond cirkel av brottslighet när man förlåter förbrytare och således försvinner lagens legitimitet. Amnestier kan å andra sidan på sikt främja rättvisa, demokrati och fred (ibid). Litteraturen beskrev hur amnestier kan ses som ett nödvändigt medel för att nå fred.

Litteraturen antydde även att länder med bristande ekonomi tenderar att tillämpa amnestier som åtgärd vid konflikt, medan länder med bättre ekonomisk ställning inte gör det (ibid).

Cobban (2007, s. 4) lyfte fram Mocambique som exempel på tillämpningen av en fredsamnesti i hopp om att sluta fred vid inbördeskriget 1992. Trots att det begicks flertalet monstruösa handlingar valde staten att tillämpa en så kallad ”blanket amnesty” som i en förenklad mening innehöll olika gärningar som skulle förlåtas och glömmas bort. Dessa gärningar var handlingar såsom massmord, stympning, sexslaveri, rekrytering av barnsoldater och slutligen strategiskt massvält (ibid).

Mallinder (2007, s. 209) menade att konfliktdrabbade utvecklingsländer aldrig kommer kunna sluta fred utan någon form av amnesti. Hon argumenterade för hur fred bara kan uppnås om amnestins utformning inte ger upphov till någon vinnare. Om amnestin gynnar den ena parten kommer freden inte vara permanent och inbördeskrigare kommer inte vara villiga att ge upp sina vapen för en åtgärd de anser orättvis (a.a., 2007, s. 219). Vidare beskrev Mallinder hur individuella anspråk på rättvisa inte alltid står i relation till samhällets behov av fred. Åklagaren måste således göra valet mellan att applicera ett utilitaristiskt resonemang som ignorerar rättvisan för de tidigare marginaliserade eller att väcka åtal och skipa rättvisa för dessa (ibid).

(Mallinder, 2007; Olsen et al., 2012; Kim & Sikknikk, 2010; Cobban, 2007) var alla överens om att amnestier syftar till att uppnå fred, vilket framgår av författarna vara ett nödvändigt ont verktyg för att avsluta en konflikt i konfliktdrabbade utvecklingsländer. Alla var även överens om att amnestier strider emot det ansvar staten har för att åtala de individer som begår brott mot mänskliga rättigheter.

3.1 Kunskapsöversikt

De bakomliggande orsakerna till varför vi valde att genomföra en kunskapsöversikt grundade sig i nödvändigheten att få en större förståelse och inblick i ämnet (Hart, 1998, s.1). Eftersom vi valde att tillämpa en kritisk synvinkel på vapenamnestin så har en kunskapsöversikt gett en

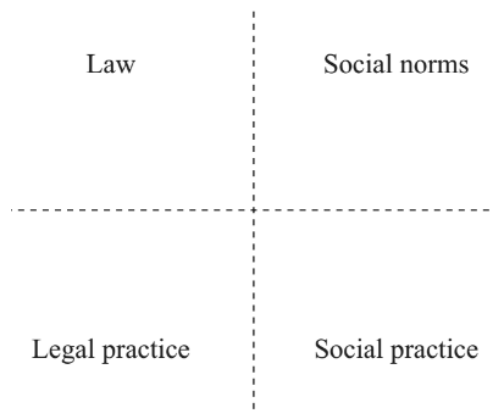
bredare förståelse till begreppsdefinitioner, metodologiska antaganden och historiska kontexter, vilket Hart (1998, s. 27) menade leder till en hjälp för vidare forskning på området.

Söksträngen som användes utformades med hjälp av Boolean metoden som lägger till ett AND eller OR mellan varje sökord i syfte att träffarna inkluderar allt vi var intresserade av. Söksträngen löd enligt följande “guns OR firearms OR weapons AND amnesty”. De inkludering- och exkluderingskriterier vi valde att tillämpa finns att se *under bilaga 3*.

Den första sökningen som genomfördes gjordes med hjälp av Lunds universitets biblioteks databas Lubsearch. Söksträngen vid Lubsearch genererade till vår förvåning enbart 24 träffar. Dessa 24 träffar genomgick en titel- och abstract screening samt utgick från våra inkludering- och exkluderingskriterier. Detta ledde till att de ursprungliga 24 träffar blev tre. Dessa tre verk genomgick sedan en full text screening och en bibliografisk analys. Vid den bibliografiska analysen fann vi fyra nya verk av stort intresse för tidigare forskning. Detta ledde således till att de tre träffarna blev slutligen sju. Efter detta genomförde vi en citeringsanalys. Databasen som användes vid citeringsanalysen var Googlescholar. Två verk av sju hade enbart fem citeringar medan de resterande fem verken alla ansågs som top cited, med andra ord hade de resterande fem alla över 50 citeringar var. Slutligen användes referenshanteringsverktyget Zotero.

4. Rättssociologisk relevans

För att förklara den rättssociologiska relevansen lyfter vi fram Matthias Baiers modell om normativitet, se figur 1. Modellen modifieras till vår studies ändamål.

Figur 1.

Den första relationen Baier (2013, s. 108 ff.) lyfter fram är lagen och lagens praktik, som Baier kallar legal deduktion som innebär att säkerhetsställa att den rådande lagen fungerar i praktiken, men även i samma veva att bibehålla lagens sammanhang. I en väldigt förenklad mening handlar relationen om att applicera lagen i praktiken, vilket enligt Baier (ibid) är lättare sagt än gjort eftersom många utomrättsliga faktorer påverkar resultatet. Relationen mellan lagens praktik och den sociala praktiken menar Baier (ibid) förändras med hjälp av olika sanktioner, eller med hot om sanktioner som således syftar till att lagen ska uppnå laglydighet, konformitet et cetera. Detta kallar Baier (ibid) för den legala effektiviteten. Effektiviteten kan bero på olika saker. Exempelvis kan lagens praktik påverka den sociala praktiken med hjälp av rättsväsendets övervakning. Att andra sanktioneras förändrar beteendet även hos den som inte får straff. Lagens praktik är därför normskapande (ibid). Lagens effekter och dess praktik studeras av individer inom juridiken och samhället men det finns inga systematiska utvärderingar av lagarna och dess praktik. Statens intresse sträcker sig till att undersöka kostnader kontra värde av den legala implementeringen (ibid).

Relationen mellan social praktik och sociala normer handlar om skapandet av sociala normer. I kontrast till de legala normerna tenderar de sociala normerna att uppstå spontant beroende på behovet av regler för samlevnad. Baier menar utifrån Karl Dieter Opp att normer föds ur ett återkommande beteende som slutligen leder till en allmän acceptans (Baier, 2013, s. 112).

Slutligen lyfter han upp relationen mellan sociala normers inflytande över de legala normerna. Baier menar att lagar utformas utefter en normativ ståndpunkt. Dessa ståndpunkter kan utgöras av sociala normer. Det finns rum för att ta upp sociala normer inom rätten, framför allt finns det utrymme för diskussion om moraliska principer och effektivitet (Baier, 2013, s. 113).

Figur 2.

Vår studie utgår från en modifierad variant av Matthias Baiers normmodell, *se figur 2*. Vi beskriver med hjälp av denna modell vår rättssociologiska relevans genom att beskriva hur lagen och dess praktik kopplas till den sociala praktiken och dess normer. I lagens teoretiska del beskriver vi de lagar om ansvarsfrihet som ligger till grund för de genomförda vapenamnestierna. I den legala praktiken presenterar vi hur denna lag implementeras och med vilka insatser som gett upphov till åtgärdernas effekt. Lagen om ansvarsfrihets resultat beskrivs i den sociala praktiken med hjälp av rikspolisstyrelsens utvärdering och slutrapportering av vapenamnestierna som genomförts år 1993,- 2007 och 2013 i syfte att påvisa lagens effekt. Vidare undersöks de sociala normerna kring vapenamnesti i termer av rättvisa utifrån studiens valda empiriinsamling, det vill säga enkätundersökningen.

5. Teoretiskt ramverk

5.1. Avskräckningsteorin

Hobbes teori om avskräckning grundar sig i att “människor måste känna fruktan när de överväger om de skall begå brott eller kringgå lagar och förordningar” (Engdahl & Larsson, 2011, s. 54-55). Övervägandena är alltså tänkta att påverkas av den fruktan som straffsanktioner syftar till att väcka, där fruktan är tänkt att avskräcka personer från att begå brott (ibid.). Avskräckningen sker i två former, individualpreventivt, där en person som tidigare upptäckts och straffats avstår från att riskera att bli upptäckt och straffad igen genom att inte begå fler brott, och allmänpreventivt, där den upptäckta och straffade personen blir ett avskräckande exempel för allmänheten att begå brott (ibid.). Vad som påverkar hur stor den avskräckande effekten blir är främst vilka straffskalor som brotten har. Dock krävs det också att den reella risken för bestraffning är tillräckligt stor då höjda straffskalor blir tämligen verkningslösa om potentiella gärningspersoner vet att risken för att bli ertappade är liten (Agnew 2011, s. 50-51).

5.2. Habermas: mellan fakta och normer teori

Habermas perspektiv av lag och moral öppnar för en filosofisk diskussion om hur staten kan garantera lagens legitimitet. Habermas introducerar ett koncept om lagen som ett medel och ett om lagen som institution (Banakar & Travers, 2013, s. 83). Man kan säga att Habermas inleder en filosofisk diskussion om hur lagen ska utformas, ska lagen vara ett medel för att uppnå mål eller ska den grunda sig i moral?

I boken *Between facts and norms* beskriver Habermas ett koncept som antyder att det finns en intim koppling mellan lag och moral. Habermas beskriver hur både lag och moral försöker lösa sociala integrationsproblem inom det han kallar livsvärlden (Banakar & Travers, 2013, s. 83 ff.). Legala och moraliska normer skiljs åt av olika nivåer av formalitet och institutionalisering. De moraliska normerna har fördelen att vara djupt invädda i olika samhällens livsvärldar, men saknar de tvångsmässiga aspekterna och lagens handlingskraft (ibid.). För att försäkra auktoriteten av de legala normerna är lagen fortfarande kopplad till det politiska systemet som ger upphov till en ordentlig och idealt effektiv administration samt lagens starka handlingskraft (ibid.). Regleringen av pengar och makt kan därför uppfattas som normativa an-

kare i livsvärlden. Affärs- och administrativa lagar reglerar inte bara det ekonomiska och administrativa systemet effektivt och funktionellt utan de gör så med auktoritet med hänvisningar till normer av rättfärdigande. Vidare kan även teorin om den interna kolonisationen av livsvärlden ändras till en kolonisation av lagen själv (ibid). Med andra ord kan den moderna lagen koloniseras av de ekonomiska och politiska systemen på ett sätt som gör att de legala normerna och praktikerna är omformulerade och implementerade med grund i standarder för instrumentell effektivitet (ibid).

Sett till lagens dualistiska karaktär av legitimitet och legalitet är Habermas största syfte med *Between facts and norms* är att ta fram en legal teori som bygger en bro från normativ rättsfilosofi till det empiriska studerandet av rättssociologi genom att kombinera insikter från båda traditionerna (Banakar & Travers, 2013, s. 83 ff.). Habermas menar att lagen å ena sidan måste vila på statens handlingskraft för att bli korrekt administrerad, men måste också vara grundad i intersubjektiva erkända påståenden om rättvisa (ibid). Speciellt försvarar Habermas idéer om deliberativ demokrati som fokuserar på existerande processer eller processer som borde existera där idéerna och ideal som informerar demokratisk debatt. Samtidigt som beslut som tagits inom den demokratiska regimen förblir öppna för debatt (ibid). En av lagens viktigare funktioner blir därför att etablera procedurer som försäkrar att legala normer möjliggör en fridfull samexistens för olika etiska traditioner (ibid). Med andra ord behövs den demokratiska lagen för att garantera att normer kan koordinera social praktik och social integration för att bevara värderingarnas mångfald i en pluralistisk livsvärld. Ett centralt problem i Habermas teori är dock relationen mellan lagens(normer) och kultur(värderingar). Ett speciellt problem är en ökad multikulturalism (Banakar & Travers, 2013, s 83-85).

Med bakgrund i Habermas tankar om lagen som medel och lagen som institution kommer vi att analysera vapenamnestiernas lagar om ansvarsfrihet för att undersöka om lagarna är kopplade till den allmänna moralen samt om de är ett effektivt medel.

6. Metod

I detta avsnitt kommer vårt metodologiska tillvägagångssätt presenteras. Vi valde att arbeta kvantitativt för att nå ut till så många personer som möjligt med vår enkät. Vid analys av rättskällor och dokument har vi tillämpat kvalitativa metoder.

6.1. Forskningsdesign

Studiens forskningsdesign syftar till att mäta de fyra dimensionerna vår modifierade modell av normativitet ger upphov till. För att undersöka de fyra dimensionerna krävdes det att vi tillämpade olika metoder för att uppnå god reliabilitet samt validitet.

För att undersöka den första dimensionen, det vill säga lagens teori har vi tillämpat subjektiv juridisk metod för att analysera lagtexten (Zetterström, 2012, s. 88). Inom samhällsvetenskapen skulle detta benämnas som kvalitativ innehållsanalys för att analysera det normativa innehållet i lagtexten. För att undersöka den andra och tredje dimensionen, det vill säga lagens praktik samt den sociala praktiken har vi använt oss av sekundärdata i form av rikspolisstyrelsens rapporter. Fördelen (Bryman, 2011, s. 300 ff.) med denna metod är att vi sparade tid eftersom informationen redan sammanställts och således kunde vi lägga mer energi åt analysen av innehållet. För att undersöka den fjärde dimensionen, det vill säga dem sociala normerna kring vapenamnesti utifrån ett rättviseperspektiv valde vi att genomföra en enkätundersökning. Enkäten presenteras utförligt under avsnitt 6.3 och 6.4.

6.2. Material

Vapenamnestiernas utvärdering och resultat

Grundtanken vid arbetets inledande fas var att enbart förlita oss på vår kunskapsöversikt när det kom till tidigare forskning. Forskningsfältet var här begränsat då vi vid kunskapsöversikten endast hittade sju verk. Denna begränsning ledde således till att vi valde att använda oss utav rikspolisstyrelsens utvärdering och resultat av 1993-, 2007-, 2013 års vapenamnestier. Endast 2013 års vapenamnesti fanns tillgänglig på internet. 1993- och 2007 års vapenamnesti betecknades som offentliga handlingar och vi fick således begära ut dessa. Enligt polisens hemsida ska detta gå med stöd av offentlighetsprincipen "skyndsamt" som enligt vår handläggare vanligtvis innebär 24 timmar. Den 29 mars kontaktade vi polisens registrator med vår begäran. Vi skickades runt till olika polisenheter i landet och slutligen den tionde april kom vi i

kontakt med Joakim Norenhag som var verksamhetsansvarig för vapen vid polismyndigheten i Stockholm. Joakim Norenhag scannade in de tryckta utvärderingarna och skickade 1993- och 2007 års vapenamnesti till oss. Med replikerbarhet och tidssparande i beaktning är det Joakim Norenhag som man ska kontakta för begäran av vapenamnestierna.

6.3. Enkätutformning

Det positiva med att genomföra en enkät menar Bryman (2011, s. 228 ff.) är att man först och främst når ut till en större population. Eftersom vi hade en begränsad deadline att följa var vallet att utforma en enkät framför att genomföra intervjuer mest effektivt. Således kunde vi dela ut enkäten till flertalet personer vid ett tillfälle, istället för att spendera flertalet timmar att intervjua diverse personer. Enkäter är även fördelaktigt i det faktum att det är billigare. Vi kan således utesluta frågan om ekonomiskt kostnad som hade varit ett faktum om personliga intervjuer varit studiens primära källa för empiriinsamling (ibid).

Denna studies enkät skapades via Lunds universitets medarbetarwebb som heter Sunet Survey. Enkäten som genomfördes bestod av 17 påståenden som undersökte vapenamnesti och tre kontrollfrågor som undersökte deltagarnas spridning i relation till yrke, ålder och kön. Fem av dessa påståenden utformades utifrån en dygdetisk definition (Dahlman, 2007, s. 49) det vill säga en moralisk uppfattning om att handlingar har ett moraliskt egenvärde. Nio av de 17 påståendena utformades utifrån Jeremy Bentham's (a.a., 2007, s. 34) definition av utilitarism som lyder enligt följande; att samhället bör maximera lyckan och minimera lidandet för så många som möjligt. De fyra sista påståendena är inte utformade efter någon definition, utan syftade enbart till att mäta en allmän attityd till vapeninnehav.

Enkätens frågor valde vi att utforma som slutna eftersom det dels var lättare för respondenterna då de bara behövde klicka på ett alternativ, men även lättare och effektivare för oss forskare att analysera och bearbeta data. Det blev således lättare att koda data och jämförbarheten i svaren ökade eftersom frågorna kodades på förhand (Bryman, 2011, s. 245).

Svaren på påståendena kunde endast besvaras på en skala från 1-4, där ett benämndes "instämmer inte alls", två benämndes "instämmer delvis", tre benämndes "instämmer" och fyra benämndes "instämmer helt". Skälet till varför vi valde en 1-4 skala och inte en 1-5 skala var

för att man inte skulle kunna besvara påståendena neutralt. En pilotstudie genomfördes i syfte att undersöka om det fanns några problem med enkäten som exempelvis att enkätens frågor inte fungerade rent tekniskt och om den webbaserade internetsidan var åtkomlig (Bryman, 2011, s. 258). Enkäten skickades ut till nära vänner som upptäckte att det fanns ett tekniskt problem med svarsalternativen som sedan korrigerades. För att registrera sitt svar som "1" var man tvungen att flytta pekaren på skalan till "2" och sedan tillbaka till "1". Enkätens svar exporterades sedan från Sunet survey direkt in till det statistiska programmet SPSS för vidare analys. Enkätens material analyserades med en signifikansnivå på $p = .05$. Statistisk signifikans påvisar sannolikheten att ett test hade fått samma resultat vid en större undersökning. Om signifikansen understiger $.05 = 5$ procent är en generalisering möjlig. Överstiger den $.05$ är en generalisering inte möjlig (Svartdal, 2001, s. 148).

6.4. Undersökningsdeltagare och urval

Sammanlagt deltog 102 personer i vår enkätundersökning, varav 44 var män, 55 kvinnor och tre personer valde att definiera sig som "annat" eller inte uppge kön. Urvalet som vi tillämpade var ett icke-sannolikhetsurval i form av ett bekvämlighetsurval (Bryman, 2011, s. 194) eftersom vi rekryterade personer som funnits tillgängliga och nära till hands. Detta hade sin fördel då det nästintill uteslöt problematiken med en svag svarsfrekvens. Vidare ledde bekvämlighetsurvalet till en snöbollseffekt då enkäten delades vidare av vänner och familj via Facebook (a.a., 2011, s. 196). Enkäten tog ungefär fem till sju minuter att genomföra och fanns tillgänglig att besvara i åtta dagar (2017-04-18 till 2017-04-25).

6.5. Procedur och forskningsetiska överväganden

Enkäten skickades ut via våra respektive Facebook-sidor och kunde därmed nås av familj, vänner, vänners vänner, bekanta et cetera. Eftersom att en av oss kommer ifrån Kävlinge lades enkäten även ut i "Kävlingekollen" som var en intressegrupp för Kävlinge kommuns medborgare. Utöver Kävlingekollen lades enkäten även ut i en liknande intressegrupp i Stockholm.

De etiska principer som togs i beaktning i denna studie är de grundläggande, det vill säga konfidentialitet, frivillighet, anonymitet och integritet (Bryman, 2011, s. 131). Bryman (2011, s. 132) lägger vikt på att forskaren måste till den pågående undersökningen vara väldigt noga med att förvara personuppgifter om respondenterna med ytterst noggrannhet så att inte andra

personer av irrelevans kan komma åt respondenternas personuppgifter för andra ändamål. Forskaren ska utöver detta även förmedla respondenterna vad undersökningen syftar till, det vill säga informera om att det är helt och hållet frivilligt att delta i undersökningen samt vilka beståndsdelar undersökningen har. Utöver det som ovan nämnts förespråkas även nyttjandekravet, det vill säga att den information som insamlades inte kommer att användas till något annat än för akademiska ändamål. Slutligen utsattes ingen respondent för varken fysisk eller psykisk skada (a.a., 2011, s. 131).

Enkätens första sida belyser det faktum att enkätens deltagande var helt frivilligt och att man när som helst fick avsluta den pågående enkäten om man kände för det. Första sidan belyste även det faktum att man vid deltagande var helt anonym. Anonymiteten garanterades även av att alternativet "anonym enkät" kryssades i, vilket precis som det låter gjorde hela enkäten anonym. Enkätens inledande sida belyste även att enkäten enbart var till för akademiska ändamål och således inte skulle lämnas ut till någon annan person av irrelevans.

6.6. Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet

Reliabilitet

Thuren (Thuren, 2007, s. 26) menade att reliabilitet bygger och avgörs av det faktum att den mätning som gjorts har ett representativt urval och var genomförd på ett korrekt sätt. Som tidigare nämnts var vårt urval inte representativt eftersom vi valde att dela enkäten på Facebook, vilket medförde att vi inte kunde säga med säkerhet vilken population som berördes av studien. För att således höja reliabilitet i studien sattes fokus på att höja den interna reliabiliteten i enkätens påståenden. Detta kontrollerades genom att mäta påståendens Cronbach alpha-värde (Bryman, 2011, s. 162), som gick till genom skapandet av två grupper och indelningar av påståendena i varsin grupp för att sedan jämföra dessa sinsemellan. Detta gjordes genom att fördela de dygdetiskt inriktade påståendena till en grupp, och de utilitaristiska påståendena till den andra gruppen. Ett Cronbach alpha-värde på .70 anses inom vetenskaplig metod vara en tumregel för att garantera att den interna reliabiliteten är acceptabel (Pallant, 2013, s. 101).

Inledningsvis började vi med de nio utilitaristiska påståendena vilket gav ett Cronbach alpha-värde = .66. De fem pliktetiska påståendena gav ett Cronbach alpha-värde = .23. Eftersom tumregeln rekommenderade ett värde på = .70 ansågs det pliktetiska värdet lågt. För att höja

värdet letade vi efter items, det vill säga påståenden som fick negativa värden och som hade individuellt låga Cronbach alpha-värden (Pallant, 2013, s. 104). Vi hittade således två frågor. Dessa frågor var följande; *Vapenamnesti är en rättvis åtgärd mot vapenbrottslighet* och *Straffet för vapenbrott bör skärpas*. Korrigeringen gjordes i SPSS och det nya Cronbach alpha-värdet gav = .56. Detta värde kände vi var godtyckligt med det resonemang att dessa två påståenden som togs bort representerade i sin natur ett mer liberalistisk resonemang.

Validitet

Thuren (Thuren, 2007, s. 34) menade att det huvudsakliga syftet med validitet är att inte mäta någonting som vi inte anser att mäta, utan att undersökningen ska undersöka exakt det som studien syftar till. Ytvaliditet, eller som Bryman (2011, s. 163) även kallar det, face validity är ett validitetsinstrument som syftar till att säkerhetsställa att det valda måttet för studien reflekterar begreppets innehåll. Detta gjordes genom en pilotstudie med det huvudsakliga syftet att se så att frågorna fungerade korrekt och om den webbaserade internetsidan var åtkomlig under den utsatta publiceringsperioden. Förutom det huvudsakliga syftet, uppfyllde pilotstudien även en ökad validitet i enkätens frågor. Deltagarna i pilotstudien ansåg frågorna vara förståeliga och således stärks även validiteten.

Extern validitet och generaliserbarhet

Nackdelen med att tillämpa ett bekvämlighetsurval och skicka enkäterna via Facebook var att de slutgiltiga resultaten blev omöjliga att generalisera (Bryman, 2011, s. 194). Detta eftersom enkäten hade kunnat spridas och delas till andra populationer och detta resulterade i att vi som forskare inte visste vilken population som var representativ (a.a., 2011, s. 194). Men å andra sidan ansåg vi det vägas upp mot det faktum att Facebook var det mest effektiva sättet att nå ut till en större population, vilket vi ansåg att denna undersökning krävde.

6.7. Avgränsningar

Först och främst avgränsade vi oss till Sveriges lagstiftning som berör vapenamnestierna och dess utvärderingar. Detta eftersom vi för det första ansåg det vara av större intresse då vi som medborgare berördes av vapenamnestierna. För det andra visade sig kunskapsöversikten vara en aning bristfällig då endast sju relevanta verk hittades. Detta gjorde att vi fick ta forskning

från andra amnestiområden för att komplettera vårt avsnitt om tidigare forskning. Rent geografiskt har vi med hjälp av enkätdistributionen via Facebook avgränsat oss till Skåne och Stockholm.

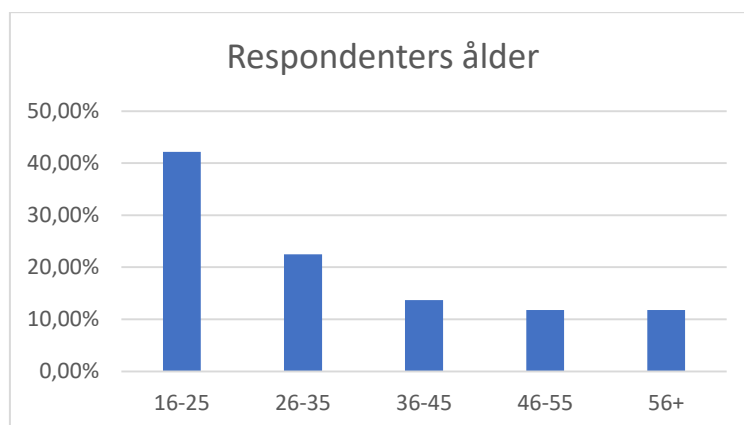
7. Resultat

Detta kapitel ur studien lyfter fram enkätens resultat. Avsnittet presenterar en genomgång av enkätens svar med hjälp av cirkeldiagram. Enkätens resultat besvarar vår fjärde frågeställning, det vill säga hur allmänheten ser på vapenamnestier i termer av rättvisa.

7.1. Respondenter

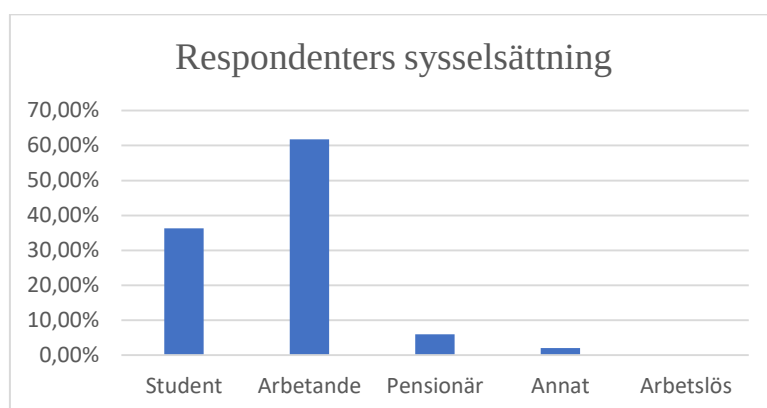
Vid denna enkät deltog totalt 102 personer (N= 102), se *tabell 1*. Spridningen i ålder är utsatt mellan 16 år till 56+. 42,2 procent är i åldern mellan 16 till 25 (N= 43). 22,5 procent är i åldern mellan 26-35 (N= 23). 13,7 procent är i åldern mellan 36-45 (N= 14). 9,8 procent är i åldern mellan 46-55 (N=10). Slutligen är 11,8 procent av respondenterna i åldern 56+ (N= 12). Alla respondenter uppger deras kön. Av de 102 respondenter är 43,1 procent män (N= 44). 53,9 procent är kvinnor (N= 55) och slutligen uppger 2,9 procent sig som annat/vill ej uppge (N= 3).

Tabell 1.

När det kommer till respondenternas sysselsättning valde alla 102 respondenter att svara, se *tabell 2*. 36,3 procent är studenter (N= 37). 61,8 procent är arbetande (N= 63). 5,9 procent uppger att de är pensionärer (N= 6). 2 procent uppger att de gör annat (N= 2). Slutligen svarar 0 procent att de är arbetslösa (N= 0).

Tabell 2.

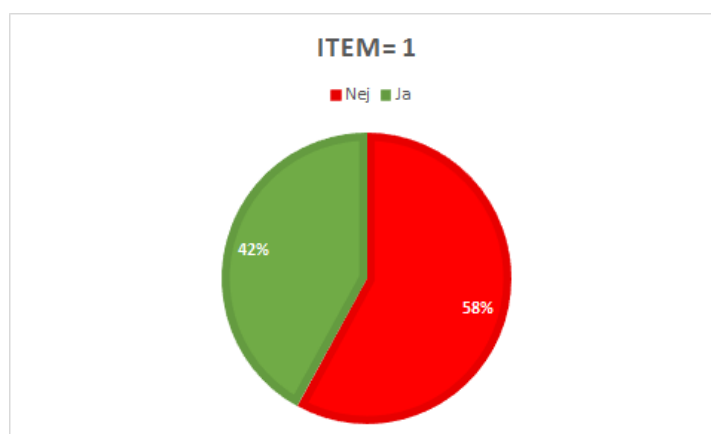
7.2. Redovisning av resultat

Detta avsnitt presenterar resultaten på de 17 påståenden vi utformat för att mäta i vilken utsträckning våra respondenter har en utilitaristisk eller en dygdetisk inställning till vapen och vapenamnestier. Resultatet presenteras i en överblickande tabell samt med separata cirkeldiagram för varje enskilt påstående. För att enklare presentera våra resultat har "1= instämmer inte alls" och "2= instämmer delvis" kodats om till "nej". "3= instämmer" och "4= instämmer helt" har kodats om till "ja". Alla påståenden besvaras av samtliga respondenter (N= 102). Påståendena har kodats om och benämns som "item". Se bilaga 1 och 4.

Item= 1

Påstående

Vapenamnestier är en rättvis åtgärd mot vapenbrottslighet. Denna fråga är utformad för att se om respondenterna anser vapenamnestier vara en rättvis åtgärd mot vapenbrottslighet. Detta påstående är tänkt att mäta respondenternas inställning till dygdetik. 58 procent av våra respondenter (N= 59) svarar nej, medan 42 procent (N= 43) svarar ja, se cirkeldiagram 1.

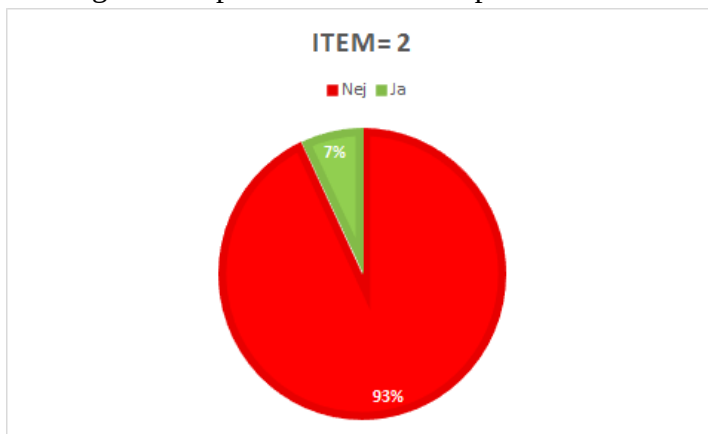

Cirkeldiagram 1.

Item= 2

Påstående

Med detta påstående som lyder enligt följande; *Alla människor bör ha rätten att bära vapen*, är vi intresserade av att mäta vilken inställning våra respondenter har till vapen utifrån ett liberalistiskt rättviseperspektiv. 93 procent av våra respondenter (N= 95) svarar nej på detta påstående, medan 7 procent (N= 7) svarar ja på detta påstående, se cirkeldiagram 2.

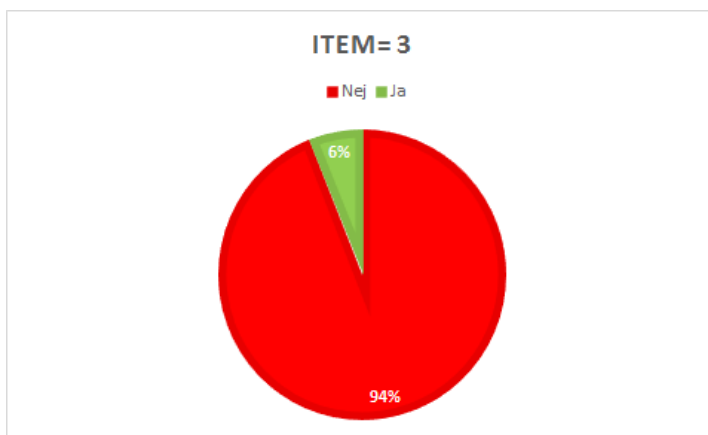

Cirkeldiagram 2.

Item= 3

Påstående

Samhället skulle vara tryggare om alla fick rätten att bära vapen. Med detta påstående vill vi undersöka om man anser att alla bör ha rätten att bära vapen då detta kan skapa en större sammanlagd trygghet. Med detta påstående vill vi mäta respondenternas inställning utifrån ett liberalistiskt rättviseperspektiv. 94 procent av våra respondenter (N= 96) svarar nej, medan 6 procent (N= 6) svarar ja, se cirkeldiagram 3.

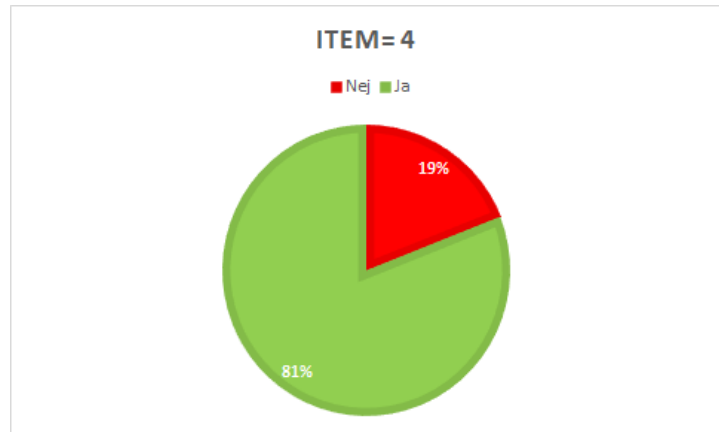

Cirkeldiagram 3.

Item= 4

Påstående

Straffet för vapenbrott bör skärpas. I detta påstående har vi utan att ange gällande straffskala frågat respondenterna om de anser att den bör höjas. Detta i syfte att mäta den allmänna inställningen till denna brottstyp och inställningen till dygdetik. 19 procent av våra respondenter (N= 19) svarar nej på detta påstående, medan 81 procent (N= 83) svarar ja, se cirkeldiagram 4.

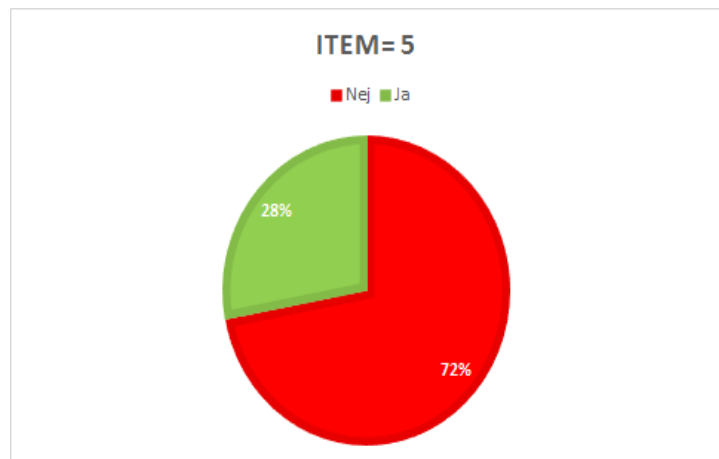

Cirkeldiagram 4.

Item= 5

Påstående

Staten bör vara konsekvent och inte ge en andra chans i form av en vapenamnesti. Med detta påstående vill vi mäta hur våra respondenter anser att staten ska agera. Om man anser att staten inte ska ge andra chanser tyder det på ett förtjänstetiskt rättviseperspektiv medan motsatsen tyder på en utilitaristisk syn. 72 procent av respondenterna (N= 73) svarar nej, medan 28 procent (N= 29) svarar ja, se cirkeldiagram 5.

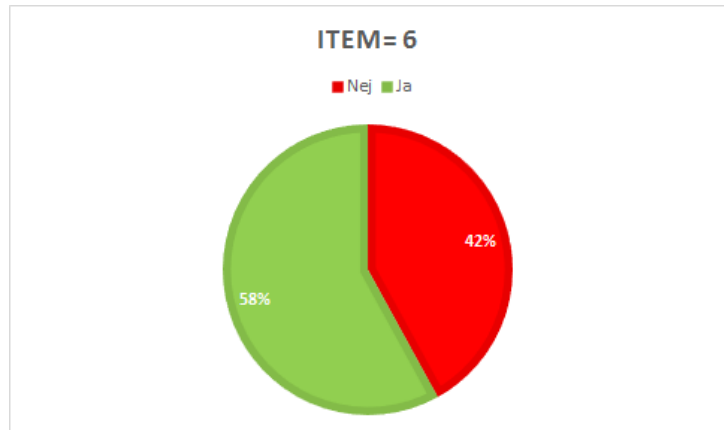

Cirkeldiagram 5.

Item= 6

Påstående

Enligt polisens rapport kostar det ungefär 380 kr att behandla och ta emot ett illegalt vapen. Det är ett rimligt pris att betala för denna åtgärd. Denna fråga är utformad för att ur en utilitaristisk synvinkel bedöma om våra respondenter anser att kostnaden för ett insamlat vapen är i relation till den nytta det skapar. Vid detta påstående svarar 42 procent av respondenterna nej (N= 43), medan 58 procent (N= 59) svarar ja, se cirkeldiagram 6.

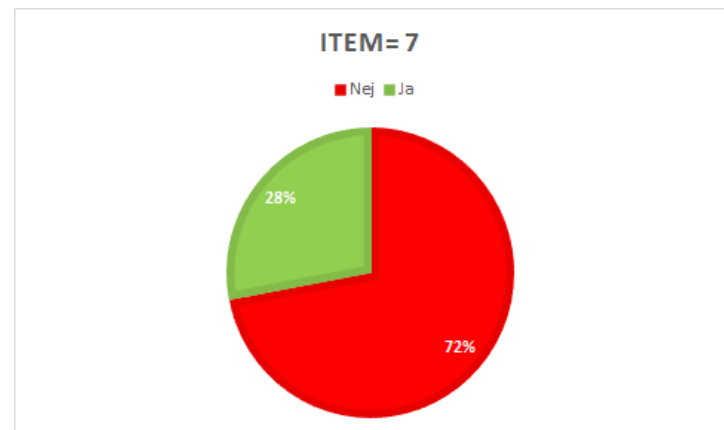

Cirkeldiagram 6.

Item= 7

Påstående

Det är acceptabelt att personer med innehav av illegala vapen får gå fria från brott eftersom det gynnar samhället i sin helhet. Med detta påstående vill vi mäta om våra respondenter har en utilitaristisk inställning till vapenamnestier. Vid detta påstående väljer 72 procent (N= 74) att svara nej, medan 28 procent (N= 28) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 7.

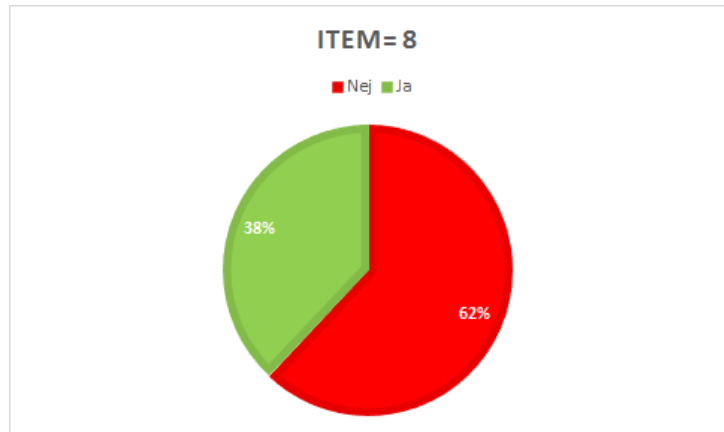

Cirkeldiagram 7.

Item= 8

Påstående

Vapenamnesti är en effektiv åtgärd mot vapenbrottslighet. Med detta påstående vill vi mäta om respondenterna anser att vapenamnestin är en effektiv åtgärd. Om detta är fallet tyder detta på ett utilitaristiskt rättviseperspektiv. 62 procent av våra respondenter (N= 63) väljer att svara nej, medan 38 procent (N= 39) väljer att svara ja vid detta påstående, se cirkeldiagram 8.

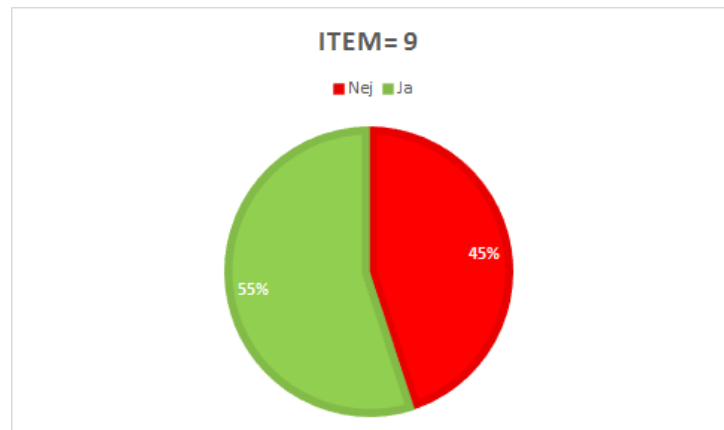

Cirkeldiagram 8.

Item= 9

Påstående

Det är moraliskt riktigt att genomföra en vapenamnesti eftersom den minskar antalet illegala vapen i samhället. Med detta påstående vill vi mäta om våra respondenter har en utilitaristisk eller dygdetisk inställning till vapenamnestier. 45 procent (N= 46) väljer vid detta påstående att svara nej, medan 55 procent (N= 56) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 9.

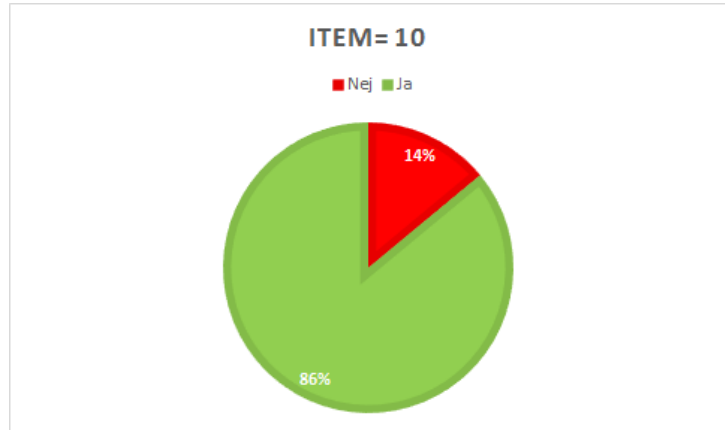

Cirkeldiagram 9.

Item= 10

Påstående

Det är rätt att staten förbjuder individer att bära vapen med hänvisning till majoritetens trygghet. Med detta påstående är vi intresserade av att se om våra respondenter har en liberalistisk eller utilitaristisk inställning till vapeninnehav. 14 procent (N= 14) väljer vid detta påstående att svara nej, medan 86 procent (N= 88) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 10.

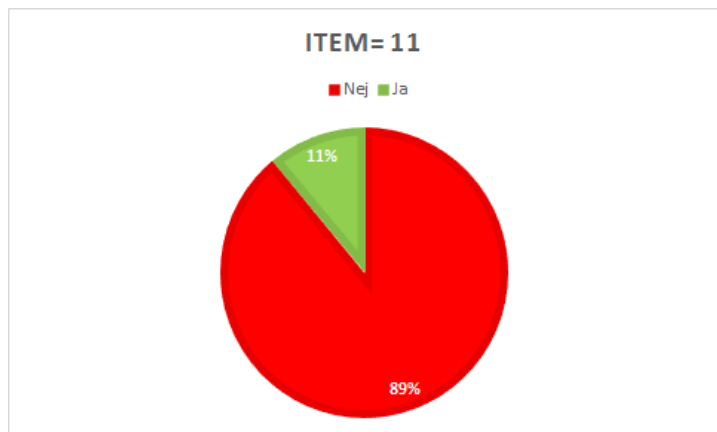

Cirkeldiagram 10.

Item= 11

Påstående

Amnestier bör genomföras som åtgärd för sexualbrottslingar där de kan träda fram och få hjälp utan straff. Här vill vi undersöka hur våra respondenter ställer sig till att införa amnestier för sexualbrottslingar. Frågan mäter om man har en utilitaristisk eller dygdetiskt förhållningssätt till sexualbrott. Vid detta påstående väljer 89 procent (N= 91) att svara nej, medan 11 procent (N= 11) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 11.

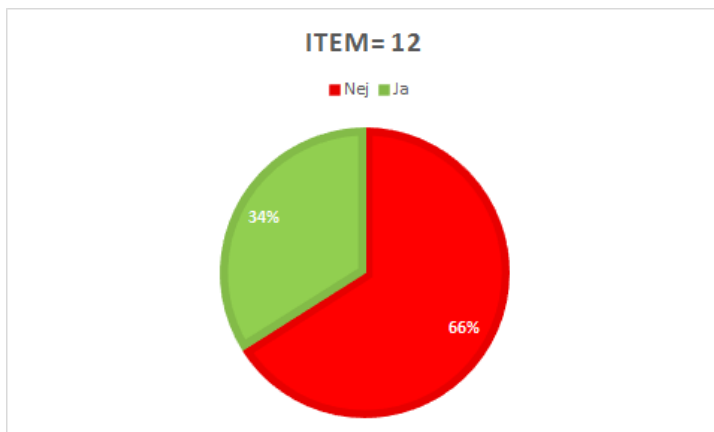

Cirkeldiagram 11.

Item= 12

Påstående

Amnestier bör genomföras som åtgärd för narkotikabrott där man kan lämna in narkotikan utan straff. Frågan mäter om man har en utilitaristiskt eller dygdetiskt förhållningssätt till narkotikabrott. 66 procent (N= 67) väljer vid detta påstående att svara nej, medan 34 procent (N= 35) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 12.

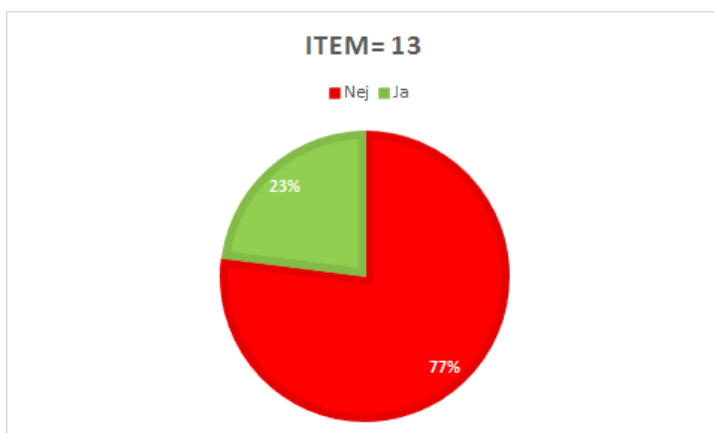

Cirkeldiagram 12.

Item= 13

Påstående

Amnestier bör genomföras som åtgärd för skattebrott där man kan betala utebliven skatt till staten utan straff. Frågan mäter om man har ett utilitaristiskt eller dygdetiskt förhållningssätt till skattebrott. 77 procent (N= 79) väljer vid detta påstående att svara nej, medan 23 procent (N= 23) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 13.

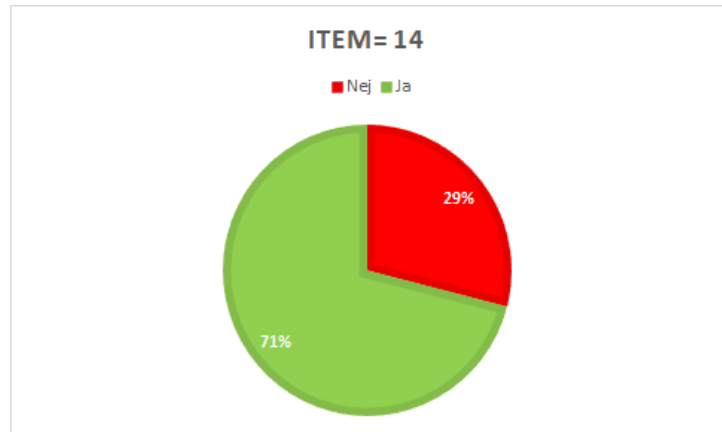

Cirkeldiagram 13.

Item= 14

Påstående

Samhället bör maximera lyckan och minimera lidandet för så många som möjligt. Med detta påstående vill vi mäta om våra respondenter anser att staten bör vara utilitaristisk. 29 procent (N= 30) väljer vid detta påstående att svara nej, medan 71 procent (N= 72) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 14.

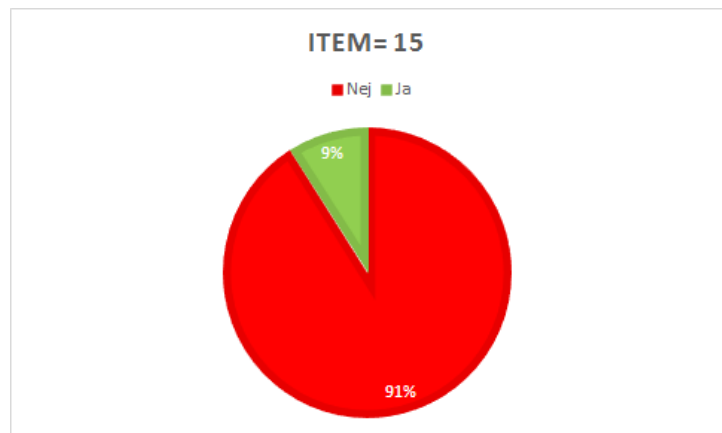

Cirkeldiagram 14.

Item= 15

Påstående

Narkotikainnehav är ett allvarligare brott än vapeninnehav. Med detta påstående vill vi mäta våra respondenter moraliska ståndpunkter inför narkotika- och vapeninnehav. Vid detta påstående väljer hela 91 procent (N= 93) att svara nej, medan 9 procent (N= 9) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 15.

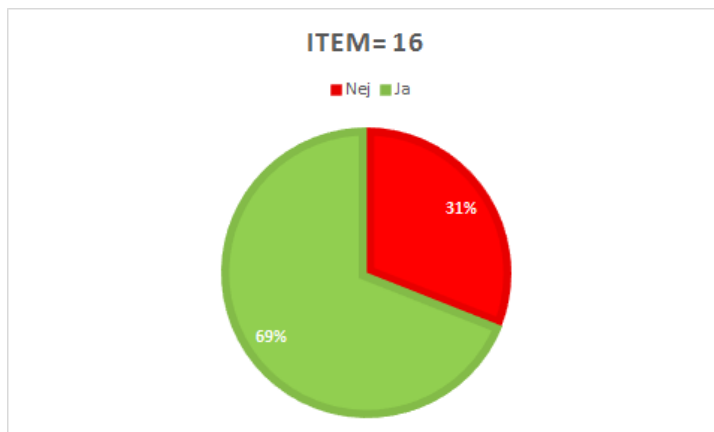

Cirkeldiagram 15.

Item= 16

Påstående

Vapeninnehav och brottslighet kopplat till vapeninnehav är ett större problem idag än för 25 år sedan. Med detta påstående vill vi undersöka om våra respondenter anser att vapeninnehav och vapenbrottslighet är ett större problem idag än för 25 år sedan, påståendet kommer att få större mening när de sätts i relation till respondenternas ålder. 31 procent (N= 32) väljer vid detta påstående att svara nej, medan 69 procent (N= 70) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 16.

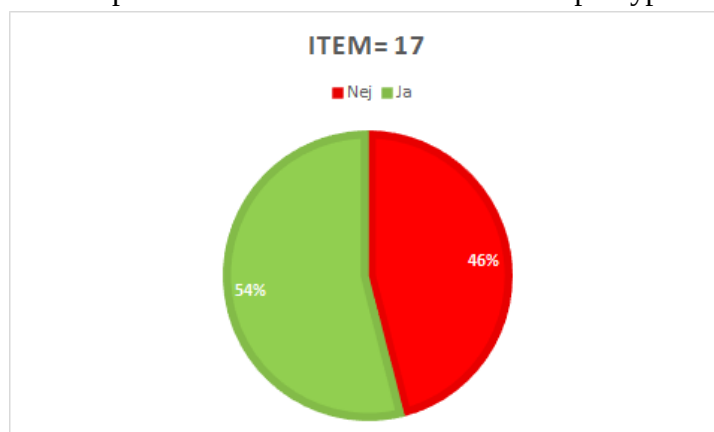

Cirkeldiagram 16.

Item= 17

Påstående

Enhandsvapen(pistoler) är den vapentyp som oftast används i vapenrelaterad brottslighet. Med detta påstående vill vi undersöka våra respondenter medvetande om vilka vapentyper som är mest representerade i brottslighet. Vid det slutliga påståendet väljer 46 procent (N= 47) att svara nej, medan 54 procent (N= 55) väljer att svara ja, se cirkeldiagram 17.

Cirkeldiagram 17.

7.3. Bearbetning av resultat

I detta avsnitt ur studien bearbetar vi vårt resultat utifrån påståenden med hjälp av variabeln kön. Vi kommer att utesluta variabeln “Annat/vill ej uppge” eftersom endast tre personer valt att definiera sig som det och en praktisk presentation av dessa tre svar anser vi vara av relevans. Nedan presenterar vi de mer relevanta resultaten som passar våra frågeställningar.

Item= 11, 12 och 13 mäter om respondenterna anser att amnesti bör genomföras för sexualbrottslingar, narkotikabrott och skattebrott, se *tabell 3*. När vi mäter dessa tre item mot hur kvinnor respektive män svarar finner vi intressanta fynd. Bägge kön ställer sig negativt till de tre item. Dock kan vi se att vid item= 12, det vill säga *om amnesti bör genomföras för narkotikabrott..(..)* är de positiva svaren procentuellt högre. Dock inte i majoritet. Om man således jämför item= 12 med item= 15, det vill säga *narkotikainnehav är ett allvarligare brott än vapeninnehav* kan man tydligt se att bägge kön anser narkotikabrott vara ett mildare brott i jämförelse med vapen. När respondenterna besvarar item= 14, det vill säga *samhället bör maximera lyckan och minimera lidandet för så många som möjligt* finner vi en intressant skillnad bland könen. 67 procent av kvinnorna har en positiv inställning till påståendet, medan 75 procent av männen ställer sig negativa till påståendet.

Tabell 3.

Påstående	Kvinna Nej%=	Ja%=	Man Nej%=	Ja%=
Item= 11	85 %	15 %	93 %	7 %
Item= 12	69 %	31 %	61 %	39 %
Item= 13	78 %	22 %	75 %	25 %
Item= 14	33 %	67 %	75 %	25 %
Item= 15	89 %	11 %	93 %	7 %

Item= 8, 1 och 7 mäter om respondenterna anser att vapenamnesti är en effektiv, rättvis och acceptabel åtgärd för dess ändamål. När vi mäter dessa tre variabler mot hur kvinnor respektive män svarar finner vi även här intressanta fynd, se *tabell 4*. Över de två könen ställer sig

kvinnor mer negativt mot vapenamnesti med extra negativitet mot item= 7, det vill säga om vapenamnesti är en acceptabel åtgärd. Över de tre item är män även dem, negativa mot vapenamnesti, men inte i lika stor utsträckning. När könen sedan besvarar item= 9, det vill säga *om det är moraliskt riktigt att genomföra en vapenamnesti..(..)* svarar respondenterna i större utsträckning ja. Mellan könen svarar kvinnorna som på de ovanstående påståendena var mer negativa än män till vapenamnestin, i större uträkning ja till att det är moraliskt riktigt att genomföra en vapenamnesti sett till dess resultat.

Tabell 4.

Påstående	Kvinna Nej%=	Ja%=	Man Nej%=	Ja%=
Item= 8	67 %	33 %	54,5 %	45,5 %
Item= 1	67 %	33 %	45 %	55 %
Item= 7	82 %	18 %	64 %	36 %
Item= 9	40 %	60 %	48 %	52 %

Tabellen nedan mäter respondenternas ålder i relation till item= 8, 16, 7, och 6, se tabell 5. Item= 8, det vill säga *vapenamnesti är en effektiv åtgärd mot vapenbrottslighet*. Här är respondenterna negativa till effektiviteten i åtgärden. Åldersspannet 36-45 har en mer delad åsikt. De respondenter som är 56 år gamla eller mer håller procentuellt med mest. Till item= 16, det vill säga *Vapeninnehav och brottslighet kopplat till vapeninnehav är ett större problem idag än för 25 år sedan* är majoriteten av respondenterna överens om att det är ett större problem idag än för 25 år sedan. Åldersspannet 26-35 har en mer delad åsikt medan 36-56+ är starkt överens. Till item= 7, det vill säga *det är acceptabelt att personer med innehav av illegala vapen får gå fria från brott eftersom det gynnar samhället i sin helhet* håller majoriteten av respondenterna med om att det inte är en acceptabel åtgärd. Åldersspannet 56+ har starkast åsikt med 91 procent nej. Till item= 6, det vill säga *(..) 380 kronor är ett rimligt pris att betala för denna åtgärd* är åsikten delad. Det existerar en liten positiv procentuell höjning i åldersspannet 26-35 där hela 70 procent anser det vara ett rimligt pris.

Tabell 5.

Ålder	Item=8 Nej% Ja%		Item=16 Nej% Ja%		Item=7 Nej% Ja%		Item= 6 Nej% Ja%	
16-25	61 %	39 %	35 %	65 %	65 %	35 %	49 %	51 %
26-35	61 %	39 %	43 %	57 %	82 %	18 %	30%	70 %
36-45	57 %	43 %	28,5 %	72,5 %	64 %	36 %	36 %	64 %
46-55	60 %	40 %	20 %	80 %	70 %	30 %	50 %	50 %
56+	75 %	25 %	8%	92 %	91 %	9 %	42 %	58 %

8. Analys

Vi tänker nu presentera vår analys utifrån den modifierade modell vi utformat i syfte att besvara våra fyra frågeställningar, se figur 3. Vår analys kommer således att verka som slutsats för våra forskningsfrågor. Varje dimension av vår modell kommer att behandla en av våra frågeställningar var.

Figur 3.

8.1. Lagens teori

Inom ramarna för lagens teori presenterar vi de lagar som legat till grund för vapenamnestiernas genomförande. Vi väljer att fokusera på dessa lagar och dess utformning i syfte att besvara vår första frågeställning om hur de tidigare vapenamnestiernas rättsliga aspekter utformats.

Lagens praktik representeras i vår modell av de lagar som legat till grund för de tre vapenamnestier som genomförts i Sverige. Dessa tre lagar är lagen (1993:206) om ansvarsfrihet vid olaga vapeninnehav, lagen (2007:11) om ansvarsfrihet vid vissa brott och lagen (2013:25) om ansvarsfrihet vid vissa brott. Varför vi benämner denna del av analysen som lagens teori är då vi anser att detta är de underlag staten använder för att nå målet att samla in illegala vapen och ammunition. Lagarna som legat till grund för de olika vapenamnestierna utformas på ett liknande sätt i samtliga fall med små modifikationer.

Ansvarsfriheten grundar sig i fyra till fem paragrafer. Den första paragrafen beskriver genomgående i de tre lagarna hur den som frivilligt lämnar in ett illegalt vapen till en polismyndighet inom amnestiperioden inte skall dömas för olaga vapeninnehav enligt vapenlagens nuvarande 9 kap. 1-2 §. I den andra paragrafen beskriver de olika lagarna hur den som lämnar in ett illegalt vapen under amnestiperioden inte måste uppge sin identitet och kan därför utnyttja denna amnesti anonymt. Vidare beskrivs i den tredje paragrafen hur egendom som lämnas till polismyndigheterna tillfaller staten om inte en ägare ger sig tillkänna inom tre månader. I den fjärde paragrafen som för 1993 års lag om ansvarsfrihet är den sista beskrivs det hur skjutvapen och ammunition som tillfallit staten enligt 3 § skall förstöras om inte egendomen har ett värde för museum eller vår militär. Ett tillägg har dock gjorts år 2007 och 2013 i denna paragraf där man beskriver hur statens kriminaltekniska laboratoriums intresse också ska tas i akt innan en skrotning genomförs. Vidare har 2007 och 2013 års lagar om ansvarsfrihet vid olaga vapeninnehav en 5 § som beskriver hur det är regeringen eller den myndighet som regeringen delegerar som ska meddela föreskrifter om hantering av skjutvapen och ammunition som lämnas enligt dessa lagar.

Lagens utformning är intressant då vapenamnestier kan utformas olika i fråga om varaktighet, anonymitet och eventuell ersättning för inlämnade vapen. Vi kan se att dessa aspekter skiljer sig mellan länder som tillämpar vapenamnestier i olika former. Olika attityder gentemot vapeninnehav kan ibland skönjas i sättet olika stater väljer att hantera inlämnandet av de illegala vapnen. För att sätta Sveriges utformning av denna lagstiftning i ett sammanhang kan man jämföra den med vårt grannland Finland som har tagit en annan ansats till problematiken. Finland väljer att tillämpa sig av en permanent vapenamnesti där innehavaren av det illegala vapnet har rätt att söka licens för vapnet eller försätta det i ett obrukbart tillstånd och därigenom få behålla det. Om dessa alternativ inte är aktuella säljer finska polisen vapnet på auktion för medborgarens räkning. Om inte någon köpare hittas tillfaller vapnet finska staten. Den svenska staten lägger mer vikt vid att skrota dessa vapen istället för att försöka finna nya legala ägare till dem.

Anledningen till varför dessa tre lagar uppnår sitt syfte anser vi bero på att man är anonym, det vill säga att ens identitet försvinner och man inte längre ställer sig ansvarig inför lagen till ett brott som man tidigare var avskräckt från att begå. Anonymiteten innebär i praktiken att man undgår den individuella prövning som vapenlagen 9 kap. 7 § innebär, där en åklagare ska bedöma om det är berättigat att väcka åtal mot individen enligt allmän synpunkt.

8.2. Lagens praktik

Detta avsnitt ur analysen lyfter fram hur de tre lagarna om ansvarsfrihet i avsnittet om lagens teori, implementeras i praktiken. Det som huvudsakligen analyseras är regeringens informationsspridning som syftar till att lagen ska fungera i praktiken. Detta i syfte att besvara vår andra frågeställning om hur den praktiska implementeringen av vapenamnestiernas bakomliggande lagar verkställts.

1993

Lagen (SFS 1993:206) om ansvarsfrihet vid olaga vapeninnehav implementerades inför 1993 års vapenamnesti i praktiken genom informationsinsatser. Dessa informationsinsatser riktade sig till såväl lokal- som rikspress men även till tv och lokala radiostationer. Den sammanlagda kostnaden för informationskampanjen uppgick mot två miljoner kronor. Det framgår även tydligt att många människor uttryckt sin uppskattning av att de utan repressalier kunnat lämna in sitt vapen som de tidigare inte kunnat på grund av just rädslan för straffrättslig påföljd. Detta tycks påvisa att informationskampanjen varit någorlunda effektiv.

1993 års utvärdering av dess vapenamnesti lägger inte stor vikt på att informera på vilket sätt man implementerat lagen i praktiken. Detta anser vi kan ha att göra med bristen på kännedom om hur viktig en informationskampanj är för en vapenamnestis effektivitet. Detta är förståeligt eftersom 1993 års vapenamnesti var Sveriges första någonsin. Den problematik i informationsimplementeringen vi finner är att två polismän skadades vid inlämningen av en explosiv vara samt att en person lämnat in en luftvärnskanon.

2007

Lagen (SFS 2007:11) om ansvarsfrihet vid vissa brott implementerades i praktiken på samma sätt. Informationskampanjen för att säkerhetsställa att lagen fick ett positivt utfall i praktiken spreds via köpt reklamtid i Sveriges television samt genom flera intervjuer i radio och tv. Utöver det höll polisen pressmeddelanden och informerade utförligt via deras hemsida på internet. Informationen som spreds innefattade tydliga direktiv om vapenamnestin. Framför allt att amnestin endast omfattade vapen och ammunition som kräver tillstånd enligt vapenlagen. Polismyndigheterna valde även att förbereda sig inför amnestin genom att utbilda sin personal i säker vapenhantering. Även fast informationskampanjen hade hög prioritet inträffade några

problem med implementeringen. Trots den omfattande informationskampanjen lämnades det in en stor mängd explosiva varor, såsom dynamit och granater vilket resulterade i att flera polisstationer fick utrymmas. Vid denna amnesti kom ingen personal till skada. Utöver det som nämnts implementerades lagen om ansvarsfrihet vid vissa vapenbrott utan problem och detta beskrivs kunna bero på att polisen tydligt uttalat sig att samtliga vapen som lämnas in skulle tillfalla staten om inte någon berättigad ägare hittades.

2013

Lagen (SFS 2013:25) om ansvarsfrihet vid vissa vapenbrott implementerades vid denna amnesti genom fokus på en väl genomförd informationskampanj. Informationskampanjen delades upp och genomfördes vid tre olika tillfällen. Det första tillfället skedde två veckor innan amnestiperioden. Det andra tillfället skedde i mitten av amnestiperioden och det tredje tillfället skedde tre veckor innan den slutliga inlämningsdagen. Informationskampanjen bestod av annonser i tidningar, affischer, specifikt riktade utskick, pressmeddelanden från polisen, information på polisens internetbaserade hemsida och en stor informationsspridning via olika sociala medieplattformar. Implementeringsproblem uppstod även vid denna amnestiperiod. Trots tydlig information om att ansvarsfriheten inte omfattar explosiva varor och militära pjäser så har några polismyndigheter rapporterat incidenter gällande utrymning av lokaler.

Ur analysen över hur de tre lagar om ansvarsfrihet implementerats i praktiken vill vi påstå att informationskampanjerna varit en stor faktor till lagarnas effektivitet¹². Detta styrks även av rikspolisstyrelsen (1993, 2009, 2014) rapportering då de menar att den stora mediala spridningen var en stor faktor till att så pass många illegala vapen lämnades in under de tre amnestitillfällena vilket bevisligen har en stor påverkan på lagens effekt och således även resultatet.

8.3. Sociala praktiken

I analysen av den sociala praktiken vill vi besvara vår tredje frågeställning, det vill säga vilka resultat vapenamnestierna har genererat. Analysen ger en övergripande blick av hur inlämnand-

¹ Danmark ansåg att deras vapenamnesti misslyckades år 1995 sett till de 1000 inlämnade illegala vapen. Misslyckandet beskylldes på en bristfällig informationskampanj (Prop. 2012/13:38).

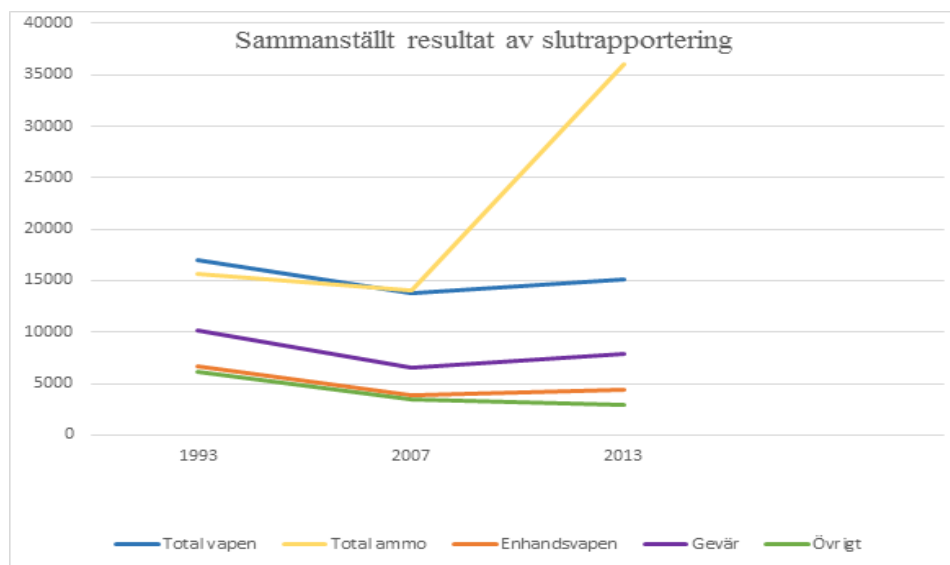
² Sydafrika la väldigt stora resurser på en effektiv informationskampanj, vilket resulterade i 59301 inlämnade illegala vapen (Kirsten, 2005).

det av vapen sett ut över de tre tillfällena. Analysen beskriver inte i vilken utsträckning vapenamnestin verkat brottsförebyggande eller andra konsekvenser av inlämnandet då inte tillräcklig grund för en reliabel forskning på detta område finns.

För att undersöka hur lagen om ansvarsfrihet tillämpas i den sociala praktiken vid de olika amnestierna analyserar vi de tre slutrapporteringar av vapenamnestierna som sammanställts av rikspolisstyrelsen. Utvärderingarna av de olika vapenamnestierna fokuserar på antalet insamlade vapen, mängden ammunition samt beräknad arbetstid för åtgärden. Till vår besvikelse varierar utvärderingarna i hur de väljer att kategorisera vapentyper samt i vilken utsträckning de beskriver de insamlade vapens ursprung.

För att delvis besvara vår frågeställning om vilka resultat amnestin har genererat i form av insamlade vapen gör vi en övergripande kategorisering av vapentyperna för att ge en bild av hur inlämningen för olika vapentyper varierar mellan dem tre amnestierna. Vi väljer att utgå från den kategorisering som används i 1993 års slutrapportering av amnestin. Detta då denna har den mest övergripande kategoriseringen och ger oss därför en reell chans att kategorisera de senare vapenamnestiernas mer detaljerade utvärderingar. 1993 års kategorisering består av enhandsvapen, gevär och automatvapen samt övrigt där vapendelar och andra sorters vapen enligt vapenlagen ingår. Nedan följer en presentation av hur inlämningen av vapen och ammunition varierar under de tre amnestiperioderna, *se tabell 6*.

Tabell 6.

Som kan tydas har resultaten av amnestierna varit likvärdiga med undantag från den stora mängd ammunition som lämnades in till polisen vid 2013 års genomförande. Ingen vidare förklaring ges till varför så mycket ammunition lämnades in år 2013 men tyder enligt oss på att vapenamnestierna inte än spelat ut sin roll då inlämningen inte sjunker. Det totala antalet inlämnade enheter varierar från 17050 år 1993 till 13535 år 2007 och slutligen 15132 år 2013. Resultatet av 2013 års amnesti var enligt rikspolisstyrelsen över förväntan då endast sex år löpt sedan den tidigare och det var 14 år mellan de två första amnestierna (Thorsell 2014). Något som även beskrivs vara över förväntan är antalet inlämnade enhandsvapen. Antalet legala enhandsvapen beskrivs vara sex procent av det totala legala vapeninnehavet i Sverige men utgör nästan 30 procent av de inlämnade vapnen i amnestin (ibid). Den stora andel insamlade enhandsvapen gör att vapenamnestins effektivitet blir till viss del bekräftad då enhandsvapen och helautomatiska vapen i princip inte används vid jakt och det styrker påståendet om att vapenamnestin är en brottsförebyggande åtgärd (ibid).

Något som vi anser intressant är att undersöka hur inlämningarna varierar över landet mellan de olika vapenamnestierna. Tyvärr har vi inte möjlighet att göra detta i den utsträckning vi vill eftersom detta inte är något som kontinuerligt dokumenteras i de olika slutrapporterna, men vi presenterar detta i den utsträckning det är möjligt. Vid analys av utvärderingarna fann vi att 2007 års utvärdering inte behandlar vid vilken polismyndighet som de insamlade vapnen lämnats. Denna analys utgår därför från 1993- och 2013 års slutrapporteringar. I dessa rapporter finner vi att överlägset flest vapen lämnas in vid Stockholms polismyndighet med 2722 inlämnade enheter år 1993 och 2140 enheter år 2013. Vid 2013 års amnesti följs Stockholms län av västra Götaland och Skåne med ungefär 1600 inlämnade enheter var. Att flest vapen lämnas in i de polismyndigheter som kontrollerar Sveriges storstäder beror troligtvis på att dem är de områden med högst population i landet. Vi vill påstå att jakt och andra legala användningsområden för vapen är mindre i våra storstäder än på landsbygden. Detta i samband med medias beskrivning av vapenproblematiken som störst i våra städer och förorter, anser vi ge kraft åt argumentet att vapenamnestier fungerar som en brottsförebyggande åtgärd.

Något annat vi finner intressant i vår analys är att antalet legala vapen som lämnades in för skrotning under 2007 års vapenamnesti. I slutrapporten av 2007 års amnesti beskrivs det hur 10242 vapen lämnades för skrotning enligt vapenlagens 4 kap. 4 § under perioden 1 mars till 31 maj. Under de tidigare åren 2005 och 2006 lämnades under samma period 5986 samt 5694

vapen in för skrotning. Att även inlämnandet av legala vapen ökar anser vi mycket intressant. I rapporten beskrivs den lyckade informationskampanjen som anledning till denna ökning av inlämnande. Vi anser också att en ökad allmän medvetenhet om vapenproblematiken och den aktuella vapenamnestin kan ge upphov till att även legala vapeninnehavare anser det moraliskt riktigt att lämna in sitt vapen. En beskrivning av denna trend över de tre amnestitillfällena hade varit intressant men det är tyvärr inget vi kan göra då både 1993 och 2013 års slutrapporter saknar uppgifter om den ökade inlämningen av legala vapen. Vi anser det olyckligt att inlämnandet av legala vapen vid vapenamnestier inte syns i statistiken för amnestiernas effekt, detta då inlämnandet sker med bakgrund i en annan lag (Vangstad 2009).

8.4. Rättvisa

Den slutliga delen av analysen grundar sig i Matthias Baiers sista steg i hans modell, det vill säga de sociala normer som existerar. Eftersom vi väljer att modifiera Baiers modell till vår studies ändamål beskrivs de sociala normerna i termer av rättvisa. Detta beskrivs utifrån respondenternas svar som presenteras under resultatdelen. I denna del besvaras vår fjärde och sista frågeställning om hur allmänheten ser på vapenamnestier i termer av rättvisa.

I den enkätundersökning vi genomför i syfte att mäta de allmänna normerna och attityderna kring vapenamnestier och vapeninnehav ser vi intressanta tendenser. Av våra 102 respondenters svar kan vi övergripande tyda att de ställer sig negativt till vapenamnesti som åtgärd mot vapenbrottslighet. Efter en mer detaljerad analys av resultaten visar det sig att respondenterna ställer sig negativt till att vapenamnesti är en rättvis, effektiv och acceptabel åtgärd. Respondenterna ställer sig å andra sidan positivt med en stor majoritet (81 procent) till att straffet för vapenbrott bör skärpas. Av resultaten att döma visar det sig att respondenternas inte har en liberalistisk inställning till vapeninnehav. 93 procent ställer sig negativt mot påståendet att alla bör ha rätten att bära vapen. Av resultatet att tyda kan vi även se att respondenterna ställer sig starkt negativt till det förslag att ha amnesti för andra ändamål. 89 procent av våra respondenter svarar nej till amnesti för sexualbrottslingar, detta anser vi kan bero på är att sexualbrott har en stark koppling till moral och etik. Många har således en dygdetisk inställning till sexualbrott och en utilitaristisk lösning på detta område är inte något våra respondenter anser vara en rättvis lösning. Vi ser liknande tendenser när vi frågar våra respondenter om amnesti för skatte- och narkotikabrott. Nästkommande påstående undersöker om respondenterna anser att samhället bör maximera lyckan och minimera lidandet. Som det står i resultatet väljer vi här

att ställa detta påstående mot hur män respektive kvinnor svarar. 67 procent av kvinnorna håller med om att samhället bör maximera lyckan medan 75 procent av männen inte håller med.

När vi som tidigare nämnt väljer att mäta påståendena mot våra respondenters ålder gör vi intressanta fynd. Desto äldre respondenterna är, desto negativare åsikter har dem mot vapenamnestier. Åsikterna gäller påståenden om vapenamnesti är en effektiv och acceptabel åtgärd. De är nästan uteslutande överens om att vapenbrottsligheten är värre idag än för 25 år sedan.

9. Diskussion

Detta avsnitt ur studien berör diskussionen. Här kommer vårt teoretiska ramverk kopplas samman med studiens innehåll med störst betoning på analysen.

9.1. Varför en vapenamnesti behövs

I vår undersökning av vapenlagen fann vi en särskild åtalsregel i 9 kap. 7 § för inlämning av vapen och ammunition som innehåller illegalt. Syftet med denna lag var likt vapenamnestiers att samla in och förstöra illegala vapen och på det sättet verka brottsförebyggande. Varför denna lag misslyckas med detta syfte samtidigt som de periodiserade vapenamnestierna lyckas med just detta anser vi kunna förklaras med hjälp av Hobbes teori om avskräckning i kombination med Habermas tankar om livsvärld och systemvärld. Med avskräckning menade Hobbes den positiva effekten som kommer av rädslan för straffrättsliga sanktioner och grundtanken inom teorin är just att människor måste känna fruktan när de överväger om de skall begå brott eller kringgå lagar och förordningar. Vi vill dock argumentera för varför denna avskräckning kan få oönskade effekter på tillämpning av lagar som inte utformats utefter den klassiskt dygdetiska natur som äkta rättssatser har. När rättsstaten föreskriver hur individer skall eller inte skall bete sig måste detta rättfärdigas med grund i den allmänna moralen och motsvara det dygdetiska ställningstagandet allmänheten har. Detta ger upphov till samlevnadsregler som är enkla att förhålla sig till och ofta behövs ingen mer information eller frågor för att veta hur man skall förhålla sig till det som Habermas benämnt som systemvärlden. Problem uppstår enligt oss i dessa situationer då regler och åtgärder utformas utefter ett utilitaristiskt rättvisetänk och försöker tillämpa dessa i det rättsdogmatiska juridiska systemet. Att denna lag som är tänkt att fungera likt en vapenamnesti misslyckas med detta anser vi bero på formuleringen allmän synpunkt och dess oavsedda avskräckande natur. Som Dahlman och Habermas menar är lagen kopplad till moralen och därigenom också till någon grundtanke om rättvisa. Men vad händer när man utformar en rättvisedualistisk lag som i grund bygger på ett utilitaristiskt resonemang, men lagstiftarna inte kan släppa den dygdetiska problematik som en ansvarsfrihet innebär? Staten ger då dubbla signaler till sina medborgare och dessa vågar inte sätta sina liv i händerna på en åklagares tolkning av en vag formulering, utan ens ett vägledande fall att förhålla sig till. Anledning till detta är att det inte går att resonera med paragrafer eller försöka rättfärdiga sin lagöverträdelse med hänvisning till majoritetens bästa, likt det sätt en lagstiftare kan förbise moraliska frågeställningar med hänvisning till effekt. Vi vet inte om ett strikt utili-

taristiskt förhållningssätt till problematiken med en total ansvarsfrihet eller om en strikt förbjudande lag är att föredra. Vad vi vill argumentera för är att lagen måste reflektera en klar bild av vad rättvisa är.

9.2. Hur vapenamnestierna når sitt syfte

Anledning till att vapenamnestier så effektivt uppnår sitt syfte att samla in illegala vapen och ammunition kan ses som en omvänd reaktion på Hobbes teori. Han menar att den avskräckande effekten påverkas utefter hur straffskalorna inför brottet är konstruerade. Med bakgrund i vapenamnestiernas lag om ansvarsfrihet försvinner den avskräckande funktionen eftersom inga straffskalor existerar på grund av anonymitet och garantin på utesluten straffsanktion. Anonymiteten förklarar inte helt varför människor i så stor utsträckning lämnar in illegala vapen vid vapenamnestier och definitivt inte varför legala vapen lämnas in. Det förklarar inte heller varför människor väljer att lämna in sina illegala vapen i slutskedet av varje amnesti. Detta beskrivs även av Kirsten (2005) i utvärderingen av Sydafrikas vapenamnesti. Detta fenomen är enligt oss svårt att förstå, att alla straffsanktioner tagits bort borde enligt Hobbes teori innebära att rädslan för att lämna in sitt vapen bör försvinna. Som sociolog kan man argumentera för att en lagändring inte av sig själv utgör en förändring av normerna i samhället och att besöka en polismyndighet med ett vapen inte är ett normativt beteende. Men vi anser att det finns en djupare dimension i detta. I vår enkätundersökning finner vi hur människor till stor del är negativa till amnestier och att många har en mer moralisk inställning till vapenbrott. Att vapenamnestierna saknar avskräckande funktion i form av sanktion borde ge upphov till att de som tvekat på att lämna sitt vapen enligt 9 kap. 7 § nu utan problem kan lämna in sitt vapen. Detta anser vi kan bygga på ett falsk antagande om att moral och rättvisa endast är något individer tar i antagande tills de själva kan vinna på ett moraliskt felaktigt handlande. En brist i Hobbes teori om avskräckning är att den endast ser till straffsanktionen som det brottspreventiva utan att ta hänsyn till de normer och moral som ligger till grund för en viss lag. Att straffsanktioner tas bort innebär inte att människor kommer att helt ändra sitt beteende. Att man till exempel sanktioneras av staten för sexualbrott är inte den enda anledningen till att vi inte begår våldtäkter eller andra brott mot liv och hälsa. Detta ser vi som en brist i Hobbes teori men något som styrker Habermas och Dahlmans antagande om att lagen är eller bör vara kopplad till moralen.

9.3. Våra respondenterns åsikter kring amnestier

Genom att fråga våra respondenter hur de ställer sig till amnestier i förhållande till sexualbrott, skattebrott och narkotikabrott finner vi att våra respondenter inte bara är negativa till vapenamnestier utan även till ett eventuellt genomförande av amnestier på andra områden. Vid frågan om staten bör maximera lyckan och minimera lidandet valde våra respondenter till majoritet att ställa sig negativt till detta. Då denna fråga ställs i samband med amnestier anser vi detta beskriva en bild av hur våra respondenter anser rätten bör förhålla sig till sina medborgare. Att en åtgärd ger en god effekt är ur ett utilitaristiskt perspektiv nog för att den ska genomföras, men är ur ett dygdetiskt perspektiv inte hållbart. Detta fynd bekräftar det Habermas och Dahlman påstår om att lagen måste vara grundad i moralen. Lagen är således inte bara ett medel för att nå ett mål utan den är något mer. Lagen ska vara en avspegling av allmänhetens moral och ska även enligt Habermas möjliggöra en enklare samlevnad för de olika moraliska perspektiv som finns inom rättssamhället. Våra respondenter anser i majoritet inte att vapenamnestier bör genomföras och man skulle därför kunna argumentera utifrån vår enkätundersökning om hur vapenamnestier är en orättvis åtgärd där staten med hänvisning till effektivitet dikterar vad rättvisa är. Precis som Olsen et al. beskriver har staten en moralisk, politisk och legal plikt att åtala de som bryter mot en lag och ska därför ta offrets ställning i beaktning. Endast ett vapeninnehav kan enligt oss betraktas som ett offerlöst brott vilket kan tala för att amnestier bör utföras på detta område, något som våra respondenter inte höll med om utan ansåg att staten inte bör använda sig av amnestier.

9.4. Rikspolisstyrelsen rapportering

I regeringens utvärdering av vapenamnestierna har vi funnit brister. Utvärderingarna varierar stort från amnesti till amnesti och kategorisering av vapen, vapnens funktionsduglighet, inlämningsplatser och inlämningen av legala vapen i samband med amnestierna redovisas på olika sätt i samtliga utvärderingar. I princip är det endast den totala mängden vapen och ammunition som redovisas på liknande sätt i utvärderingarna. En tydligare utvärderingsmall hade gett upphov till att inlämningstrender kunnat mätas i en allt större utsträckning.

Vi anser även att när man utformar en lag som endast syftar till att nå ett mål utan att ta hänsyn till moralen förhåller sig denna lag till det Habermas valt att benämna *law as medium*. När lagen endast använts som ett medel för att nå ett mål anser vi att utvärderingen av denna lag måste ske korrekt för att kunna mäta i vilken utsträckning den når sitt mål. Att korrekt och kontinuerligt mäta effekterna av en utilitaristisk lag anser vi vara ännu viktigare än om lagen

grundar sig i moral och etik. Detta då ett utilitaristiskt resonemang enligt Dahlman (2007, s. 44) väljer att ignorera moraliska aspekter med hänvisning till framtiden medan ett moraliskt och etiskt resonemang ser till det förflutna.

9.5. Framtida forskning

Att vapenamnestierna är ett sätt för brottslingar att undgå straffrättsliga sanktioner och om ett inlämnat mordvapen utgör ett egentligt försvårande i bevishänseende är något vi skulle vilja forska vidare inom. För att undersöka dessa frågeställningar anser vi det lämpligt att undersöka i vilken utsträckning vapen som lämnas vid vapenamnestier genomgår ballistiska tester.

I regeringens proposition till 9 kap. 7 § beskrivs det hur en permanent vapenamnesti gett upphov till bevisssvårigheter om en innehavare av vapen ger en falsk utsaga om att hen är på väg till vapenamnestin. För framtida forskning skulle det vara intressant att undersöka varför dessa bevisssvårigheter inte uppkommer om man hävdar att man är på väg att lämna sitt vapen enligt 9 kap. 7 §.

Vi ser tendenser på att äldre människor anser att lagen i större utsträckning bör vara kopplad till moralen, medan våra yngre respondenter är mer positiva till en utilitaristisk och framåtblickande åtgärd som vapenamnesti. Vi skulle vilja forska vidare om detta är kopplat till globaliseringen och det Manuel Castell benämner som de primära institutionernas förfall. De primära institutionerna är enligt Castell (2002) kyrkan och familjen. Förfallet av dessa två institutioner menar Castell gett upphov till en mer individualiserad moral (ibid). Det vi har lärt oss av denna studie är att moralen inte bara är kopplad till lagen utan också ens subjektiva uppfattning av rättvisa. Vi skulle därmed vilja undersöka om den subjektiva uppfattningen av rättvisa i förhållande till lagen är mer varierande hos yngre än hos äldre.

10. Källförteckning

10.1. Litteratur

- Agnew, Robert (2011). *Toward a unified criminology: integrating assumptions about crime, people and society*. New York: New York University Press
- Baier, Matthias (red.) (2013). *Social and legal norms: towards a socio-legal understanding of normativity*.
- Banaker, Reza & Travers, Max (red.) (2013). *Law and social theory*. 2. ed. Oxford: Hart publ.
- Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Castells, Manuel (2002). *Internetgalaxen: reflektioner om Internet, ekonomi och samhälle*. Göteborg: Daidalos
- Cobban, Helena. 2007. *Amnesty After Atrocity? Healing Nations after Genocide and War Crimes*. Boulder, CO: Paradigm Publishers.
- Dahlman, Christian (2007). *Rätt och rättfärdigande: en tematisk introduktion i allmän rättslära*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hart, Chris (1998). *Doing a literature review: releasing the social science research imagination*. London: SAGE [in association with] The Open University
- Landgren, Fredrik & Åberg, Kazimir (2013). *Vapenlagen: en kommentar*. 1. uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Larsson, Bengt & Engdahl, Oskar (red.) (2011). *Social kontroll: övervakning, disciplinering och självreglering*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Olsen, Tricia D, Leigh A. Paine and Andrew G. Reiter. 2012. Conclusion - Amnesty in the Age of Accountability. In *Amnesty in the Age of Human Rights Accountability: Comparative and International Perspectives*, ed. Francesca Lessa and Leigh A. Payne. Cambridge: Cambridge University Press
- Pallant, Julie (2013). *SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using IBM SPSS*. 5. ed. Maidenhead: McGraw-Hill

Thurén, T. (2007). Vetenskapsteori för nybörjare. 2., [omarb.] uppl. Stockholm: Liber

Zetterström, Stefan (2012). *Juridiken och dess arbetssätt: en introduktion*. 2., [uppdaterade] uppl. Uppsala: Iustus

10.2. Vetenskapliga artiklar

Kim, H. and Sikkink, K. (2010) 'Explaining the Deterrence Effect of Human Rights Prosecutions for Transitional Countries¹', *International Studies Quarterly*, 54(4), pp. 939–963. doi: [10.1111/j.1468-2478.2010.00621.x](https://doi.org/10.1111/j.1468-2478.2010.00621.x).

Kirsten, A. (2005) 'GUNS UNDER FIRE: Initial results of the 2005 firearms amnesty', *SA Crime Quarterly*, (12), p. 25. Tillgänglig vid: <http://ludwig.lub.lu.se/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=edo&AN=57311019&site=eds-live&scope=site> (Accessed: 29 March 2017).

Mallinder, L. (2007) 'Can Amnesties and International Justice be Reconciled?', *International Journal of Transitional Justice*, 1(2), pp. 208–230. doi: [10.1093/ijtj/ijm020](https://doi.org/10.1093/ijtj/ijm020)

10.3. Webbaserade källor

Chemerinsky, E. (2006) Constitutional law: Principles and policies 26-28. https://www.law.cornell.edu/wex/second_amendment. [2017-04-02]

Lisinski, Stefan. (2015) Dödsskjutningar ökar i Sverige. <http://www.dn.se/nyheter/sverige/dodsskjutningar-okar-i-sverige>. [2017-03-29]

Polisen. (2013) Frågor och svar om vapenamnestin. <https://polisen.se/Aktuellt/Vapenamnesti-2013/Fragor-och-svar-om-vapenamnestin>. [2017-04-02]

Polisen. (2016) Vapenlicens och handläggningstider. <https://polisen.se/Lagar-och-regler/Vapen/Vapenlicens>. [2017-03-28]

10.4. Rapporter

Eriksson, B & Nordenström, S.B. (1993). Återrapportering av vapenamnesti (Rapports diari-
enr, POB-001-2241/93). Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Thorsell, P. (2014). Återrapportering av vapenamnesti (Rapports diari-
enr, RA001.976/2013). Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

Vangstad, C. (2009). Återrapportering av vapenamnesti (Rapports diari-
enr, POA 001-6112/06). Stockholm: Rikspolisstyrelsen.

10.5. Lagar och rättskällor

Prop. 2012/13:38. En ny tidsbegränsad vapenamnesti. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 1993:206. Ansvarsfrihet vid olaga vapeninnehav. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2007:11. Ansvarsfrihet vid vissa vapenbrott. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2013:25. Ansvarsfrihet vid vissa vapenbrott. Stockholm: Justitiedepartementet.

11. Bilagor

Bilaga 1.

Påståenden	1=Instämmer inte alls	2=Instämmer delvis	3=Instämmer	4=Instämmer helt
item 1 =	15,70%	42,20%	24,50%	17,60%
item 2 =	86,30%	6,90%	2,90%	3,90%
item 3 =	88,20%	5,90%	2,90%	2,90%
item 4 =	3,90%	14,70%	35,30%	46,10%
item 5 =	24,50%	47,10%	11,80%	16,70%
item 6 =	11,80%	30,40%	27,50%	30,40%
item 7 =	39,20%	33,30%	20,60%	6,90%
item 8 =	11,80%	50%	22,50%	15,70%
item 9 =	5,90%	39,20%	25,50%	29,40%
item 10 =	5,90%	7,80%	15,70%	70,60%
item 11 =	64,70%	24,50%	7,80%	2,90%
item 12 =	27,50%	38,20%	18,60%	15,70%
item 13 =	43,10%	34,30%	13,70%	8,80%
item 14 =	3,90%	25,50%	29,40%	41,20%
item 15 =	61,80%	29,40%	8,80%	0%
item 16 =	4,90%	26,50%	33,30%	35,30%
item 17 =	10,80%	35,30%	37,30%	16,70%

Bilaga 2.

Enkät

Regeringen föreslår ett höjt straffvärde för illegalt vapeninnehav. Samtidigt föreslår regeringen också en ny vapenamnesti som innebär att personer som har illegala vapen kan lämna in dessa till polisen anonymt och utan straff. Vapenamnesti har beslutats om tre gånger tidigare- 1993(cirka 17 000 inlämnade vapen samt 15 ton ammunition), 2007(cirka 13 000 inlämnade vapen samt 14 ton ammunition) och 2013 (cirka 15 000 inlämnade vapen samt 36 ton ammunition). Kostnaden för 2013 års vapenamnesti uppgick till 5,7 miljoner kronor, detta resulterar i en kostnad på 380 kronor per inlämnat illegalt vapen. Snart har 25 år gått sedan genomförandet av den första amnestin och det talas om en ny amnesti år 2018.

Dygdetik:

1. Vapenamnesti är en rättvis åtgärd mot vapenbrottslighet.
2. Alla människor bör ha rätt att bära vapen.
3. Samhället skulle vara tryggare om alla fick rätten att bära vapen.
4. Straffet för vapenbrott bör skärpas.

5. Staten bör vara konsekvent och inte ge en andra chans i form av en vapenamnesti.

Utilitarism:

1. Enligt polisens rapport kostar det ungefär 380 kronor att behandla och ta emot ett illegalt vapen. Det är ett rimligt pris att betala för denna åtgärd.
2. Det är acceptabelt att personer med innehav av illegala vapen får gå fria från brott eftersom det gynnar samhället i sin helhet.
3. Vapenamnesti är en effektiv åtgärd mot vapenbrottslighet.
4. Det är moraliskt riktigt att genomföra en vapenamnesti eftersom den minskar antalet illegala vapen i samhället.
5. Det är rätt att staten förbjuder individer att bära vapen med hänvisning till majoritetens trygghet.
6. Amnestier bör genomföras som åtgärd för sexualbrottslingar där de kan träda fram och få hjälp utan straff.
7. Amnestier bör genomföras som åtgärd för narkotikabrott där man kan lämna in narkotikan utan straff.
8. Amnestier bör genomföras som åtgärd för skattebrott där man kan lämna tillbaka utan straff.
9. Samhället bör maximera lyckan och minimera lidandet för så många som möjligt.

Annat:

10. Vilket politiskt parti tror du är initiativtagare till åtgärden vapenamnesti?
11. Narkotikainnehav är ett allvarligare brott än vapeninnehav.
12. Vapeninnehav och brottslighet kopplat till vapeninnehav är ett större problem idag än för 25 år sedan.
13. Enhandsvapen(pistoler) är den vapentyp som oftast används i vapenrelaterad brottslighet.
14. Vad tror du är orsaken till tillämpningen av vapenamnestier?

11.1. Inkluderings- och exkluderingskriterier

Bilaga 3.

Inkluderingskriterier	Exkluderingskriterier
Referentgranskade	Ej referentgranskade
Vetenskapliga artiklar	Böcker, rapporter, tidningsartiklar etc.
Publicerade på engelska och svenska	Publicerade på andra språk än engelska och svenska
Innehåller de tre teman vapentyp, ursprung, lagstiftning	Innehåller inte de tre teman vapentyp, ursprung, lagstiftning

Bilaga 4.

11.2. Kodningsbok

item 1 = Vapenamnesti är en rättvis åtgärd mot vapenbrottslighet

item 2 = Alla människor bör ha rätten att bära vapen.

item 3 = Samhället skulle vara tryggare om alla fick rätten att bära vapen

item 4 = Straffet för vapenbrott bör skärpas

item 5 = Staten bör vara konsekvent och inte ge en andra chans i form av en vapenamnesti

item 6 = Enligt polisens rapport kostar det ungefär 380 kronor att behandla och ta emot ett illegalt vapen. Det är ett rimligt pris att betala för denna åtgärd.

item 7 = Det är acceptabelt att personer med innehav av illegala vapen får gå fria från brott eftersom det gynnar samhället i sin helhet.

item 8 = Vapenamnesti är en effektiv åtgärd mot vapenbrottslighet.

item 9 = Det är moraliskt riktigt att genomföra en vapenamnesti eftersom den minskar antalet illegala vapen i samhället.

item 10 = Det är rätt att staten förbjuder individer att bära vapen med hänvisning till majoritetens trygghet.

item 11 = Amnestier bör genomföras som åtgärd för sexualbrottslingar där de kan träda fram och få hjälp utan straff.

item 12 = Amnestier bör genomföras som åtgärd för narkotikabrott där man kan lämna in narkotikan utan straff.

item 13 = Amnestier bör genomföras som åtgärd för skattebrott där man kan betala utebliven skatt till staten utan straff.

item 14 = Samhället bör maximera lyckan och minimera lidandet för så många som möjligt.

item 15 = Narkotikainnehav är ett allvarligare brott än vapeninnehav.

item 16 = Vapeninnehav och brottslighet kopplat till vapeninnehav är ett större problem idag än för 25 år sedan.

item 17 = Enhandsvapen(pistoler) är den vapentyp som oftast används i vapenrelaterad brottslighet.